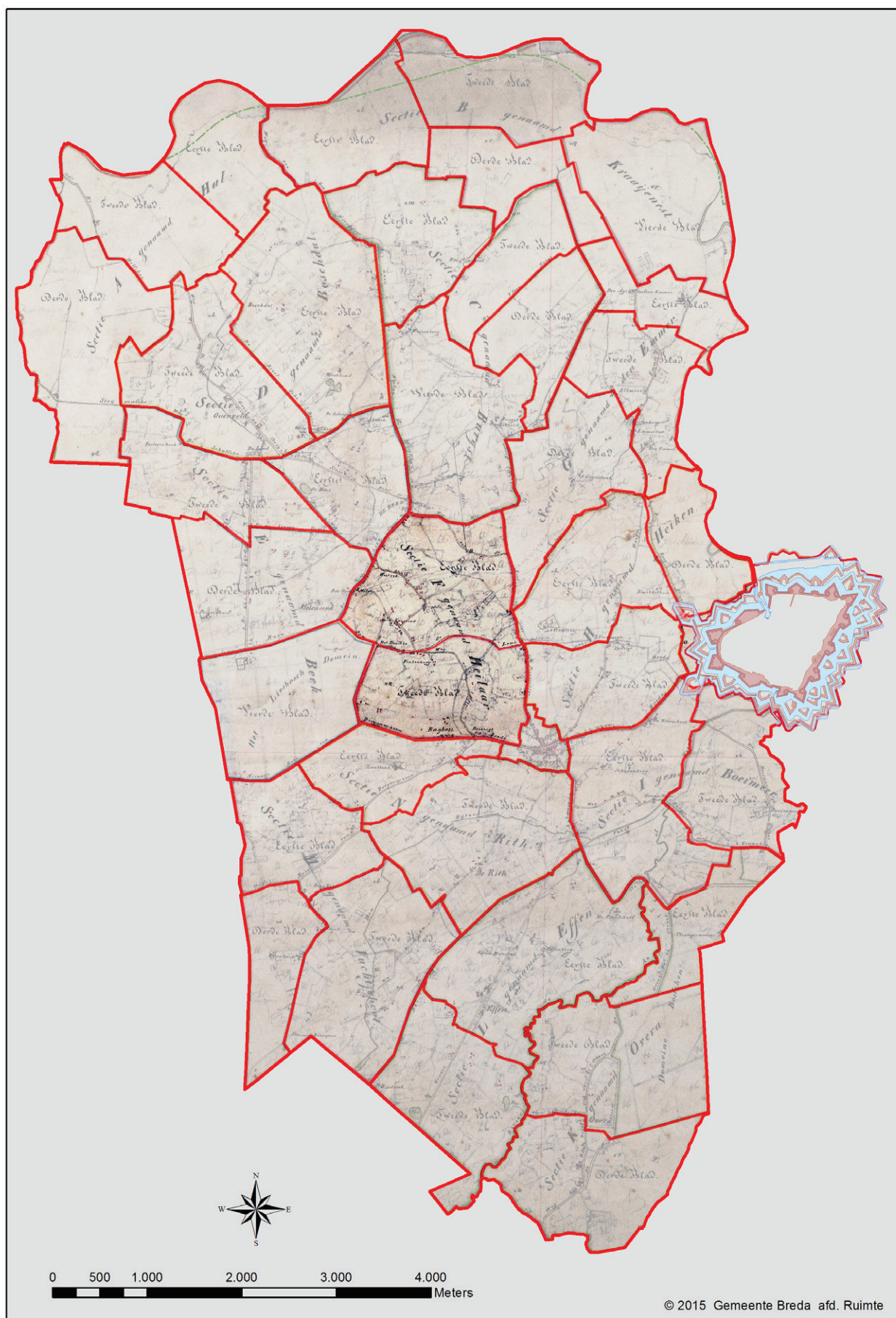

4.13

VARENT

Ligging van Varent op de diverse kadastrale minuutplannen binnen het verzamelplan Princenhage 1824.

4.13 VARENT

ACHTERSTRAAT – 1620 – GP260, F 55V

In d'Achterstraet.

Foutief voor Akkerstraat?

AKKER – 1505 – R416, F206V

Inde Acker.

AKKER, ACHTERSTE – 1905 – BREDANAAR24, NR. 10

Schaarhout opde Achterste akker bij Vinkenburg.

AKKER, GROTE – 1562 – R713, 196V

Stuck lants: den Grooten akker, twee bunder in de Varentsche akker.

AKKER, GROTE – 1594 – R717, 113V

Stuck lants: den grooten Acker, twee bunder inde Varentsche akker.

AKKER, GROTE – 1662 – R537, F239V

Stuck lants: den grooten akker, anderhalf bunder, 24 roeden.

AKKER, HOGE – 1415 – R415, F120V

Grielen akker, den Hoogen akker, half bunder, noortwaerts, op Creyelair.

AKKER, HOGE – 1666 – R727, 57

Een perceel: den Hoogen Acker, twee gemet.

AKKER, HOGE – 1669 – R727, 275

Een perceel: den Hoogen akker, twee gemet.

AKKER, HOGE – 1893 – BREDANAAR 12, NR. 37

Een perceel bouwland: de Hooge akker, 78 are, E 648.

AKKER, KLEINE – 1905 – BREDANAAR24, NR. 10

Schaarhout opde Kleine Akker bij Vinkenburg.

AKKER, NIEUWE – 1684 – R730, 78V

Eenen akker: den Nieuwen Acker, 2½ gemet, omtrent den Molengracht, oostwaerts aen 't Molenheyke.

AKKER, NIEUWE – 1905 – BREDANAAR24, NR. 10

Schaarhout opde Nieuwe Akker.

AKKER, OUDE – 1474 – DEN2100, 12

Land in den Ouden Acker.

AKKER, OUDE – 1474 – D, F12V

Een lopensaet lants opten Ouden Acker.

AKKER, OUDE – 1526 – R705, F101

Stuck lants: den Ouden Akker, een bunder.

AKKER, VOORSTE – 1905 – BREDANAAR24, NR. 10

Schaarhout opde Voorste Akker, bij Vinkenburg.

AKKERKE, KLEIN – 1666 – R727, F57

Het cleyn Ackerken, half bunder, oostwaerts de Kerckstrate.

AKKERKE, KLEIN – 1669 – R727, 275

Het Cleyen Ackerken, half bunder, oostwaerts de Kerckstraet.

AKKERKE, LANG – 1662 – R726, 195

Een perceel lants: het Lang ackerken.

Akker is de meest algemene naam voor het bouwland in de Baronie van Breda en ook in de rest van Noord-Brabant. Soms lagen de akkers in een groot complex cultuurland bij elkaar: dit was de dorpsakker, een vroeg ontgonnen stuk grond, tegen het dorp, het gehucht aangelegen. Deze dorpsakker heet bij Varent de Varentseakker. Allerlei individuele percelen in die dorpsakker werden ook akker genoemd.

Alle percelen in de dorpsakker waren door scheikeien of door bomen of nog op een andere manier afgescheiden van de omringende stukken grond. In 1674 verklaren de kinderen van Cornelis Henrick Alaerts dat zij enkele jaren geleden 'mette roy oft preciese mate' aan Lambrecht Bouwen Doncquers verkocht hebben de helft van een perceel genaemt den Hoogen Akker, tot op de helft van de weg waer de scheypalen liggen', RH134, fol. 64.

AKKERSTRAAT – 1533 – R706, F172

In Varent in d ackerstrate.

Straatje in de dorpsakker, de Varentseakker.

ANKERMAKERSBOSKE – 1699 – P126, F246V

Een half bunder bosch in het dweersstraetien: Anckermaekersboschken.

Straatje genoemd naar de familie Ankermakers. In Noord-Brabant is deze familienaam uitgestorven.

BAANAKKER – 1774 – RH109, 121V

Een perceel zaayland: Schoenmakers oft Baanakker, 4½ gemet, by de Neerloop, met 22 opgaande eykeboomen aende Leurse Baan.

BAANAKKER – 1793 – RH283, 19

Een perceel zaayland: den Schoenmakers of Baanakker, 4½ gemet, by de Neerloop aan de Leursebaan (bezit van het Bagynhoff) zuid den Akker: het Kruijs, noord de Leursebaan.

BAANAKKER – 1794 – RH113, 70

Een perceel zaayland: den Baanakker, aan het Cruijs, vier gemet.

BAANAKKER – 1911 – BREDANAAR3-, 171

Een perceel bouwland: de Baanakker F 427, groot 2,43 hectare.

Akker gelegen aan een baan, een doorgaande weg, hier de Leursebaan. Baan komt in het Nederlands voor het eerst voor in 1340/1350.¹

BAKHUISAKKER – 1893 – BREDANAAR 12, NR. 37

Bouwland: Bakhuisakker 0,77 hectare. F 628.

Genoemd naar de ligging tegen een bakhuis. Een bakhuis werd uit het oogpunt van brandveiligheid meestal op behoorlijke afstand van het woonhuis gebouwd. Er waren ook boerderijen met een oven binnenshuis. Het bakhuis werd eenmaal per week, meestal op zaterdag, gestookt met enkele musters. Het roggebrood kon wel een week goed blijven.

BARTELENAKKER – 1649 – R725, 16V

Stuck saeylants: Bartelenacker, half bunder.

BARTELENAKKER – 1668 – GP263, 91

Lant: Bartelenacker, anderhalf gemet.

BARTELENAKKER – 1668 – GP263, 12V

Lant: Bartelenacker.

Land van Bartholomeeus of een familie Bartelen.

BEER – 1739 – R1054

Den Steenen Molen staande by 't Liesbosch onder de Hage genaamt den Beer.. Den steenen wint-mitsgaders roschoornmolen, huysinge, hovinge, erve en verdere toebehoortens van dien staande by het Liesbos: den Beer. Laest gepagt by Adriaan Verdiesen. Idem voor 1200 gulden.

BEER – 1742 – R1056

De Beer.

BEER – 1746 – R1057

Den steenen wint mitsgaders den Roschoornmoolen staande by t Liesbosch: den Beer. Weer gepagt door Hendrik Kievits voor tweehonderd gulden per jaar.

BEER – 1751 – R1060

De Steenen Molen by t Liesbosch: den Beer, laest gepagt bij Adr. Verdiessen, nu door Gerard Mertens.

BEER – 1757 – R1064

De Steenen molen by t Liesbosch, laatst gepagt by willem Huybregt Schets. Nu dezelfde voor 1670 gulden per jaar.

BEER – 1769 – R1073

De steene Moolen staande bij het Liesbosch: den Beer, laest gepagt by Jan Verdiessse, nu door Mighiel Slaats voor 1515 gulden per jaar.

BEER – 1797 – R1097

De steene Moolen staande by het Liesbosch: den Beer, laast gepacht by Michiel Laats, nu door Johan van Bekhoven te Rukven.

Naam van de molen bij het Liesbos. Een beer is de gebruikelijk benaming voor een duiker onder een weg. Maar een verband met de molen lijkt niet duidelijk. Zie ook bij Liesbossemolen, hieronder, en ook onder het gehucht Lies.

BEGIJNENLAND – 1893 – BREDANAAR 12, NR. 37

Een perceel bouwland: Begyneland, 55 are. F 169.

Bezit van een begijntje.

BERKMANSAKKER – 1893 – BREDANAAR 12, NR. 37

Bouwland: Berkmansakker 33 are. Kad.nr. F 629.

Genoemd naar een familie Berkmans. Deze familienaam kan een variant zijn op Bergmans, een naam die veel meer voorkomt.²

BIESVEN – 1634 – P124, F7V

Een bunder weyden en ven mette huysinge daerop staende: Biesven, aende Varentsche heyde.. de Bruynstraete oost.

Ven 'waterplas in de heide' of 'venige grond', hier met veel biesen. Met bies werd in de zeventiende eeuw een aantal verschillende plantensoorten aangeduid: de mattenbies, de stekende bies, pitrus, pijptorkruid (=wel-riekende water-biese) en zwanenbloem (=bloeiende water-biese) en mogelijk nog andere. Sommige biesen leverden nuttig materiaal voor de mens, zoals de mattenbies (voor stoelen) en pitrus (pitten voor kaarsen).³

BIEZENWEIDE – 1774 – GT135, 219V

De Bieseweyde, een bunder.

BIEZENWEIDE – 1774 – RH109, 124V

Een perceel zaayland: de Bieseweyde, een bunder, byde Neerloop (met tien opgaande boomen), zuid den geer.

Weiland met allerlei biesen erin groeiend. Dus een weiland op natte, zure grond.

BIJSTER – 1645 – R724, 215

Seeckere stouwech byde weyden: den Bystaert, ontrent het Liesbosch.

BIJSTER, GROTE – 1541 – RH120, 2

Huysinge aenden Liesbossche molen: de Groote Byster.

Bijster 'woest, niet onderhouden, slecht, vervallen berooid'.⁴ Aanduiding voor slechte grond.

BINNENAKKER – 1582 – R486, 3V

Den Bynnenacker, twee bunder.

BINNENAKKERKE – 1678 – R729, 59

Een perceel lants: het Binnenackerken, een gemet, omtrent den Liesbossche molen.

Binnen kan wijzen op ligging binnen de aanstede, het bij een boerderij behorend grondgebied.

BINNENWEIKE – 1678 – R729, 59

Een parceeltien lants: het Binnenweijcken, 150 roeden omtrent den Liesbossche molen, suytwaerts het Molenheijcken.

Binnen de aanstede gelegen weide.

BLIK – 1773 – RH109, 38

Een perceel weyde: den Blick aenden hoeck van t Liesbosch.

Een blik is waarschijnlijk een uitgemoerd ven. Een dergelijke waterplas blikkerde in het zonlicht. Blik hoort bij blicken'glinsteren'.⁵ Vennen groeiden in de loop van enkele decennia dicht. Na verloop van tijd konden ze dan weer uitgemoerd worden en zo overgaan in een blik.

BLOEMWEIDE – 1902 – BREDANAAR21, 286

Schaarhout op een perceel: de Bloemweide.

Vroeger vertoonde de samenstelling van de grasmat in de weilanden en beemden veel meer variatie dan thans. Allerlei bloemen kwamen in grote aantallen voor: paardenbloemen, boterbloemen, distels, orchissen etc. Weilanden kleurden vaak geel van de boter- en paardenbloemen of paars van de spaanse ruiters en Pinksterbloemen.

BLOKSKE – 1634 – P124, F34

Anderhalff lopensaet landts in Varenhouds Acker: tBloccken.

BLOKSKE – 1699 – P126, F146

Anderhalff lopensaet landts metten wege daeraen liggende in Varenhouwts acker: dBloccken.

Blok<beluken'omsluiten', dus een omsloten perceel. Met wallen of met sloten.

BOONAKKER – 1613 – ND8974, F114

Eenen acker van den Boonacker bijt Cruisvoort.

BOONAKKER – 1774 – GT135, 218

Den Boonacker, 4½ gemet.

Land waarop vaak bonen werden geteeld. Tuinbonen en veldbonen, *Vicia Faba*, zijn vanouds inheems, terwijl snijbonen, prinsessebonen, *Phaseolus vulgaris* pas laat uit Amerika zijn ingevoerd. Tuinbonen vormden eertijds een belangrijk volksvoedsel, maar veldbonen werden ook aan paarden en schapen gevoerd. In toponiemen treedt het element boon vaak op. Bonen worden al duizenden jaren verbouwd: ze waren hier al bekend in het Neolithicum.⁶ In Vlaanderen werd braakland al op het einde van de dertiende eeuw bezaaid met peulvruchten.⁷ Na de hongersnood van 1124 moedigde graaf Karel de Goede de verbouw van bonen en erwten in Vlaanderen aan, daar deze gewassen een snellere en betere oogst geven dan granen.⁸

Als de Varentse Boonakker, die 4½ gemet ofwel anderhalf bunder groot was, in zijn geheel met bonen werd bebouwd, moet de teelt van dit gewas wel een grote omvang hebben gehad.

BOONHOF – 1668 – GP263, 45V

Den Boonhoff, 53 roeden.

BOONHOF – 1668 – GP263, 137

Lant: den Boonhoff.

BOONHOF – 1674 – R728, F125V

Corn. Adr. Miechiels erve: den Boonhoff.

BOONHOF – 1742 – GP272, F298V

53 roeden: den Boonhoff.

Hof 'met heggen omgeven perceel, dicht bij de boerderij', waarop in dit geval bonen werden verbouwd, waarschijnlijk tuinbonen voor menselijke consumptie. Het perceel is iets groter dan een kleine lopenzaad van vijftig vierkante roeden. Het woord boon komt voor het eerst in 1210-1240 in het Nederlands voor.⁹

BOS – 1668 – GP263, 87

Lant: t'Bosch byt Cruijs, 2½ gemet.

BOS – 1668 – GP263, 14V

Het Bosch.

BOS – 1671 – R728, 9

Een perceel saeylants: het Bosch, 2½ gemet, by 't cruys.

Uit bos ontgonnen land. Een bos was waarschijnlijk een gebied begroeid met allerlei struiken, grassen, kruiden en enkele grote bomen, in elk geval geen hoog opgaand bos. Om een bos te ontginnen hoefde men alleen maar schapen en rundvee enige tijd in een dergelijk bos laten grazen: hierdoor werd de vegetatie voor een groot deel afgevreten. Het restant kon door de boer omgehakt worden. Om er een akker van te maken moest de graszode verwijderd worden door vlaggen: pas daarna kon er met goed gevolg geploegd worden.

BOSDREEF – 1668 – GP263, 151V

Boschdreef.

BOSDREEF – 1791 – RH112, 265V

De Bossedreef by het Liesbosch.

Dreef 'met bomen omzoomde weg'. Hier de weg tussen Hage-dorp en het Liesbos?

BOSSEN – 1670 – R727, 284

Stuck lants: de Bosschen, een bunder.

BOSKENS – 1666 – R727, 57

Lant: de Buskens en Claverweyden.

Bossen werden vooral in de achttiende en negentiende eeuw veel aangelegd op marginale landbouwgronden: deze konden dan meer opbrengen dan in het gewone landbouwsysteem. Vooral mijnhout was gewild en bracht goede prijzen op. De 'heren' en kloosters gingen voorop bij de inzaai van mastbossen. Daarnaast waren er al eeuwenlang veel schaarbossen van hakhout; deze werden om de zes of zeven jaar gekapt en leverden dan geriefhout en mutsaards.

BOSSENHEIKE – 1668 – GP263, F59V

Domis Nuijt Thomassen erfgen., pauper(!), landt aent Bosschenheijken, neven den wegh aldaer, honderd roeden.

BOSSENHEIKE – 1742 – GP272, 151

't Bossen-Heijken neven den weg.

BOSSENHEIKE – 1750 – GP287, 180

aan t Bossenheyken.

Heide bij een bos.

BREDASEBAAN – 1819 – P31, QQ

De Bredasche baan, beginnende aan de herberg de Stoomboot nevens het Mastbossien den Driehoek, langst het Liesbosch tot aan de tweede waterloop op de Leursche baan, beplant met 112 beuken en 2506 eyke boomen in 1801 en 1802.

Baan 'doorgaande weg'. Hier identiek met Leursebaan.

BREMHEINING – 1742 – GP272, 104

Anderhalf gemet: de Bremheijninge.

Heining met brem of bramen in de heg.

BREMWEIDE – 1660 – RH274, 32V

Stuck erven onder lant oft weijde: de Bremweijde, anderhalf gemet.

BREMWEIDE – 1668 – GP263, 15V

Bremweijde.

BREMWEIDE – 1670 – R727, 284

Stuck weyden: de Breemweyde, twee gemet.

BREMWEIDE – 1742 – GP272, 8

Drie gemet: Bremweijde.

BREMWEIDE – 1934 – DE BOER 31, NR. 24

Een perceel weiland: de Bremtwei, groot 0,83 hectare, F 361.

Weiland met brem in de heg, of met bramen? Waarschijnlijk het laatste.

BRUINSTRAAT – 1634 – P124, F7V

De Bruijnstraete.

BRUINSTRAAT – 1659 – R726, F113V

Saeylants in Varent, noortwaerts aende Bruynstraet.

BRUINSTRAAT – 1669 – R727, 220

weijden in de Bruijnsstraet.

BRUINSTRAAT – 1701 – R733, F178V

Wintcoren molen aende Bruynstraet.

Genoemd naar een familie (De) Bruin. Vergelijk Adriaen Huybrechts alias Bruyntken, 1606, R718, fol. 29v; Cornelis Huybrechts Bruynken op de Beeck, 1620, GP260, fol. 13; Neeltien Symon Bruyns, 1675, R728, fol. 158v; Cornelia Anthonis Bruyns, 1748, RH104, fol. 92.

Identiek met de huidige Oudemolenweg?

BUISKES – 1669 – R727, 275

Land: de Buyskens ende de Claverweyde, een bunder.

Bedoeld is: buskens, boskens.

DEINHOORN – 1634 – P124, F79

Drye bunder, dertig roeden heyden en bosch aent Liesbosch: den Deynhoren, den Dyck loopende nae de Leure suyt.

DEINHOORN – 1668 – GP263, 106

Den Deijnhoren.

DEINHOORN – 1668 – GP263, 153V

Deynhoren.

DEINHOORN – 1668 – GP263, 138

Den Deijnhoren.

DEINHOORN – 1668 – GP263, 47

neven den d'eijnhoren.

DEINHOORN – 1674 – R728, F126

D'erve: den eenhoorn.

DEINHOORN – 1677 – R729, F23V

De erfgen. van Nicolaes Jan Stickers den Jonge hebben vercoft Peter Adriaen Marten Oomen een stuck erfs: den Dijnhoren, onder heyde weyde en Bosch, vier bunder, omtrent het Liesbosch.

DEINHOORN – 1699 – P126, F353V

Drye bunder, dertig roeden heijde en bosch aan 't Liesbosch: den Deinhoren, den dyck loopende na de Leur zuyt.

DEINHOORN – 1722 – RH97, 78V

Een perceel zaeij en weijlant: den Deynhoooren, in Varent, aen t Liesbosch, oost- en suytwaerts s'heeren straete.

DEINHOORN – 1730 – RH100, F71V

Zaaylants, twee gemet, in de Denhoorens.

DEINHOORN – 1742 – GP272, 40

den Deynhooorn.

DEINHOORN – 1776 – RH110, 110V

Honderd roeden land van den Denhooren by t Liesbosch, zuid sheeren straat.

DEINHOORN – 1835 – N1271, 7

Een perceel bouwland: den Denhoorn, 99 roeden (F 245), oost den Molenweg, zuid de Leursche Baan.

Dein, deen, deine, dene 'damhert'.¹⁰ Hing er een gewei van een damhert aan de gevel van een naburig huis? Of was er op dit perceel ooit een afgeworpen gewei van een damhert gevonden? In het nabije Liesbos waren door de Nassaus wel damherten uitgezet. Rond 1475 liepen er in elk geval wel ontsnapte deynen in de buurt van het Liesbos rond, want de inwoners van de Hage verzoeken dan aan de Heren van Breda 'dat hy die deynen wat afvanghen wille, want sy groet quaet ende groten last doen in der lude ackeren ende coren'.¹¹ Deze vermelding is wel wat eerder dan de tot nu toe oudste schriftelijke bron van Nederland waarin van deinen gesproken wordt: 1525.¹² Het woord damhert komt in 1562 voor het eerst voor in het Nederlands.¹³ Het damhert werd door de Romeinen in Noordwesteuropa geïntroduceerd (vanuit Azië). In 1238 werden er 120 damherten vanuit het Havering Park in Essex naar Vlaanderen uitgevoerd.¹⁴

Maurits liet in het jaar 1593 honderd damherten uit Engeland aanvoeren, die uitgezet werden in het Haagse Bos, waar de stand groeide tot ongeveer vijfhonderd stuks. Door sterfte en stroperij waren er daar in 1638 nog maar vijftien stuks over.¹⁵ In het kasteel van Breda werden restanten van damherten aangetroffen, daterend uit de jaren 1530/1540 en in de beerput van de Drie Moren in Breda uit 1661/1663.¹⁶ Een verband tussen de familie Dijns en de Deinhoorn lijkt niet erg voor de hand liggend: Petrus Dijns bezat in de periode 1419-1421 het benificie van het O.L. Vrouwe altaar in de kerk van Princenhage.¹⁷

DENISAKKER, JAN – 1620 – GP260, F55

Jan Denisacker.

Links damhert.
Carl Arnold Willemssen:
Das Falkenbuch Kaiser
Friedrichs II, Dortmund
(1991).

DENISAKKER, JAN – 1636 – GP261, F57V

Peter Wouter Lambrechts erffgenamen en kinderen bezitten: Jan Denis acker.

DISTELAKKER – 1533 – R707, F24

Vyer stucken lants: den Dyselacker, den Dorenbosch en den Driesch, drie bunder.

DISTELAKKER – 1594 – R717, 113V

Drye stucken lants: den Dystelacker, den Dorenbosch en den Driesch, drie bunder.

Distels vormen een berucht onkruid. Vooral de akkerdistel is bekend: hij plant zich snel voort door zowel zaad als wortelstokken. Daarom moeilijk te bestrijden. De boeren die pachtboerderijen huurden, moesten vaak twee maal per jaar de distels maaien. Maar een bekend gezegde luidt 'Distels maaien, is distels zaaien, distels trekken is distels stekken, maar distels steken is distels den nek breken'. Blijkbaar was het uit de grond trekken van de distels met de disteltang nog niet voldoende om ze te verwijderen. Distels gaven problemen bij het met de hand wieden van granen en uiteraard ook bij het binden van de garven bij de oogst. Het vee kon ze wel eten.

Het woord distel duikt voor het eerst in het jaar 1240 in het Nederlands op.¹⁸

DONKERSTEEG – 1550 – R711, 14

In die Donckerstege (Varent?).

Straatje dat 'verdonckert' was, dat wil zeggen dat het een tijdlang weinig gebruikt was en daardoor haast dichtgegroeid? Een ontstaan uit Donksteeg lijkt hier niet waarschijnlijk, omdat er geen toponiem donk bekend is op Varent.

DOORNBOS – 1499 – R415, F106V

Stuck erfs inde Varensche Acker: den Dorenbosch. Voorwaarde dat thole oistwaerts liggende aen Jan Buycx erve van de vercoper sal blijven.

DOORNBOS – 1533 – R707, F24

Den Dorenbosch en den Driesch.

DOORNBOS – 1594 – R717, 113V

Drye stucken lants: den Dystelacker, den Dorenbosch en den Driesch, drie bunder.

DOORNBOS – 1608 – R719, F69V

Stuck weyden: den Dorenbosch, een bunder, zuytwaerts aen s'Heeren straete.

DOORNBOS – 1617 – R720, F138

Stuck weyden: den Dorenbosch.

DOORNBOS – 1668 – GP263, F122V

Landt en weyde in Varent: den Dorren Bosch, vier gemet.

DOORNBOS – 1737 – RH101, F162V

Een perceel zaeyland, 5½ gemet: den Dorrenbosch.

DOORNBOS – 1742 – GP272, 154V

Vier gemet: den Doornbos.

Doornbos 'meidoorn-of sleedoornstruik'. Meidoorn, *Crataegus*, werd veel gebruikt voor de aanleg van heggen; sleedoorn, *Prunus spinosa*, groeit ook in heggen. Vaak werden de takken van de doornstruiken nog in elkaar gevlochten om de heg extra ondoordringbaar te maken voor rondlopend vee.

Blankaart schrijft over de meidoorn: 'De laagwassende dient om digte hagen ofte heiningen te maken, tot afscheidsels, en dat daar soo ligt geen quaadwillig volk, honden enz. kan doorkruipen, Van de lange doorn-takken maakt men wandel-stokken; de kromme takken dienen om peul-vrugten aan te leiden, de kleine doorn-takjes legt men op het gesaeide, om katten en ander ongedierte daar af te weeren., en men steekt se in de hollen der mollen. Het hout is dienstig om daar veelderley werk van te draeijen.'¹⁹

DREEF – 1782 – RH111, 64v

Den Heyakker in Varend by 't Liesbosch, zuid 's heeren dreeff off baane.

Dreef 'weg omzoomd door bomen', oorspronkelijk 'weg, waarlangs het vee naar de weide gedreven werd' (dreef < drijven). Het woord dreef komt voor het eerst in het jaar 1285 in het Nederlands voor.²⁰

DRIEHOEK – 1843 – NN34, 57

Een gehakt mastbosch: den Driehoek (F 359), byden Fitselstek, een bunder, 97 roeden.

Vormaanduiding. Gelegen tussen de Leursebaan, het Jagerpad en de Drielindendreef.

DRIE SCHOUWEN – 1720 – RH96, 185v

Onderpand Mathijs Smits: huysinge en allodiale landerijen: de hoeve de Drye Schouwen.

Groot huis met drie schoorstenen. Zie Vinkenburg.

DRIE SNELLEN – 1749 – RH104, F158v

Sieur Adriaen van Ham, borger binnen Breda, verkoopt Antonetta Rosel, weduwe Corn. Dielemans, zekere huysinge hof en erve met de landerijen: de Drie Snellen, aen de Leursebaan, half bunder, 17 roeden, noort de Leurse Baan.

Een snelleken is een klein glaasje om in een keer leeg te drinken. Het huis staat op Kadastraal perceel H 416, 417.

DRIES – 1533 – R707, F24

Vyer stucken lants: den Dyselacker, den Dorenbosch en den Driesch, drie bunder.

DRIES – 1594 – R717, 113v

Drye stucken lants: den Dystelacker, den Dorenacker (Dorenbosch?) en den Driesch, drie bunder.

Dries 'uitgeputte akker', later ook 'huisweide'. In het noordwesten van de Antwerpse Kempen werd dries wel omschreven als 'De weide die haast aan de hoevegebouwen paalt, nooit wordt gehooit en gewoonlijk langer blijft liggen (d.i. zonder omgedaan te worden) dan een andere weide. In tijden dat er veel werk op de boerderij was werden de dieren makkelijk op de dries te grazen gezet'.²¹ Een dries die op een uitgeputte akker werd aangelegd, werd enkele jaren als grasland gebruikt: het vee liet er zijn uitwerpselen achter en de natuurlijke vruchtbaarheid herstelde zich hopelijk.

'Dries wordt, in de Baronie, genaamd de grond in het gemeen, en het met gras bezette land in het bijzonder, twelk binnen eene boeren-hofstede besloten is; men verstaat er somtijds door hetgeen, dat men elders noemt de boerenwerf. Eigenlijk is het driesch, dreesch, in Neder-Saksisch driesch, en beteekent akkerland, dat rust en niet bebouwd wordt; daarvan dat dries, driesch op sommige plaatsen in 't algemeen eene weide beteekent, omdat het driesche land doorgaans tot weiland dient'.²²

De in 1594 genoemde Dorenacker moet waarschijnlijk gelezen worden als dorenbosch: vergelijk de vermelding van 1533.

EIK – 1666 – R727, 57

Een bunder lants: den Eyck, noortwaerts 's heeren Baen.

EIK – 1669 – R727, 275

Een bunder lants: den Eijck, oostwaerts 's heeren Baen.

EIK – 1722 – RH97, 82v

Zaayland aen den Eijk mette graghten en houtwassen.

EIK, GROTE – 1835 – N1271, 7

Een perceel zaailand: den groote Eik, 68 roeden, noord de Leursche Baan (F 426).

EIK, KLEINE – 1835 – N1271, 7

Een perceel zaailand: den Kleinen Eik, 46 roeden, F 324.

Blankaart schrijft over deze boom: 'De wilde (eik) werd dikmaals veel hoger (dan de tamme?), zig met veele takken verre uitspreidende. De stammen werden dikwyls wonderlyk dik: ik heb er in Braband een gesien welke van drie mannen niet konde omvaamt werden...Hoe ouder boom, hoe harder hout, dat geelagtig is, hard en vast; maar het hout naast de bast is witter.. De bast dient om het leder mede te bereiden en swart te maken; het hout om te verwerken, en het al te dunne om heete vuuren aan te leggen.'²³ Die dikke eik uit Brabant moet ongeveer 3 X 1,70 m = 5,1 meter omtrek gehad hebben.

ELSAKKER – 1900 – BREDANAAR19, 1

Schaarhout op de Elsakker.

ELZEN – 1474 – D, F19

In Elsen.

Gebied waar elzen groeien. Elzen komen vooral voor langs slootkanten, in polders, maar ze werden ook veelvuldig aangeplant op wallen om voor hakhout te dienen. De els is een goed herkenbare boom door de aanwezigheid van katjes in het vroege voorjaar en door de kleur van zijn hout (oranje na doorzagen).

ESSENBLOK – 1669 – R727, 275V

Twee gemet erven inden Essenblock.

Blok 'omsloten perceel' in de heg waarvan essen groeien. De Es, *Fraxinus excelsior*, was een gezochte boom wegens de goede kwaliteit hout die deze leverde. Dit hout werd gebruikt voor stelen van schoppen, rieken, hamers en ook voor gareelspanen. Hij groeit op rijke, enigszins vochtige grond.

GEER – 1742 – GP272, F99V

Twee gemet: den Geer.

GEERAKKER – 1628 – R526, 88

Den Geeracker.

GEERAKKER – 1629 – R722, 191

Stuck landt: den Geeracker, een bunder aenden Meerloop (!), zijtwaerts aen sheeren strate, noortwaerts aen de Hooge Weyde.. welck stuck landts volgen sal de grachte liggende tuschen den Geeracker ende Hoog weyde.

GEERAKKER – 1634 – P124, F13V

Drye bunder landts in Varenhoudts acker inde Groote Heyninge wt vier bunder: den Geeracker.

GEERAKKER – 1634 – P124, F14

Een bunder landts soo gagelrys als weyde wtt vier bunder: de Heyninge, nu: den Geeracker.

GEERAKKER – 1662 – R537, 240

Stuck lants: den Geeracker, 3/4 bunder.

GEERAKKER – 1668 – GP263, 133

Den Geeracker.

GEERAKKER – 1668 – GP263, 15V

Geeracker.

GEERAKKER – 1689 – R731, 172V

Een perceel saeylants: den Geeracker, 3/4 bunder by de Toverberch, suytwaerts aende Leursche Baen.

GEERAKKER – 1699 – P126, F58V

Drye bunder landts in Varenhoutsacker inde Groote Heyninge uyt vier bunder: den geeracker.

GEERAKKER – 1774 – GT135, 218

Den Geeracker, 3/4 bunder.

GEERAKKER – 1774 – RH109, 123V

Een perceel zaayland: den Geerakker, 3/4 bunder by de Neerloop aende Leurse Baan (met elf opgaande boomen).

GEERAKKER – 1774 – RH281, 221

Een perceel zaailand: den Geerakker, 3/4 bunder by de Neerloop, aan de Leurse Baan, zuid de Baan.

GEERAKKER – 1895 – BREDANAAR14, NR. 48

Een perceel bouwland: de Geerakker, aan den weg van Leur naar Breda 1,67 hectare. Kad. nr. E 587.

Perceel met een gerende vorm. De gracht (wal) tussen dit perceel en de Hoge Weide hoorde bij de Geerakker.

Geren kunnen ontstaan zijn uit percelen die ontgonnen werden uit woeste grond tussen twee reeds bestaande percelen.

GEERTJESAKKER – 1732 – RH100, 148

Een perceel zaaylant: Geertiensacker, half bunder in Varent.

Bouwland van Geertje.

GIELISHEINING – 1630 – R722, 207V

Stuck bosch en erffs: de Gielisheyninge, vijf lopensaet by t Cruys.

Heining van Gielis of een familie Gielis. Vergelijk Lambrecht Cornelis Lambrecht Gielis, 1554, R712, fol. 42v.

GOED – 1528 – R705, F179

Een half bunder weyden: tGoet, aenden Lyeschen Berch.

Goed 'onroerend goed, landerijen'.

GOKENSBLOK, JAN – 1699 – P126, F243

Heyvelt: Jan Gokensblock.

Blok 'omsloten perceel', vaak weiland en dan omgeven met sloten. Vergelijk Huyb Gokens, 1415, G, 57v.

HAAG – 1505 – R416, F206V

Een lopensaet lants: die Hage, in Varent inde acker.

Hage 'omheind bosje',²⁴ of 'omtuinde, omheinde plaats'²⁵ en ook wel 'haag, bosch van laag hout, van doornstruiken'; en: 'doornstruik'.²⁶ In 1681 wordt gesproken van een hof scheydende op de oude hage ofte thuyn, R775, fol. 104v. In 1776 horen we te Ginneken: op de scheyding agter het Bakhuis te planten een Beuke Tuyn oft Hage, RGinneken 97, fol. 121v. In de middeleeuwen betekende haag ook wel 'omheind jachtgebied'. Vergelijk de dorpsnaam Hage. Het perceel dat Hage genoemd werd lag in de dorpsakker van Varent: de percelen in de dorpsakker waren niet met wallen of heggen omgeven. Lag het dan bij de rand van de dorpsakker (tegen de wal + heg van de dorpsakker)? Of stamt de naam nog uit de tijd dat er nog geen dorpsakker was en het perceel met een wal + heg omgeven was?

HALF BUNDER – 1697 – R732, 138

Een perceel saeylants: het Half Buijnder, honderd roeden.

Een half bunder meet tweehonderd roeden. Blijkbaar was het perceel nog een keer gesplitst.

HAVERWEIKE – 1666 – R727, 58

Stuck lants: het Haverweyken en Thoon Weyken, een bunder.

HAVERWEIKE – 1669 – R727, 275v

Een stuck lants: het Haverweijcken ende 't Hooyweijcken, een bunder.

Weiland waarop haver had gestaan. Onder haver kon klaver maar ook gras ingezaaid worden. Na de haver oogst kon dan het gras of de klaver nog beweid worden. Men gebruikte vaak zelfs 'haver en klaver' als één begrip, bijvoorbeeld daar staat haver en klaver.²⁷

Haver werd vrij veel verbouwd op de vochtige gronden. Haver werd vooral aan paarden en pluimvee verstrekt, maar ook in de menselijke voeding speelde het een rol (havermoutpap), evenals voor de bierbereiding. Haver werd in het voorjaar gezaaid en in augustus geoogst. Haver had een veel lager soortelijk gewicht dan rogge. Een zak rogge (een veertel) bevatte 86 liter, maar een zak (veertel) haver 98 liter.²⁸ Haverstro was voor het vee een geliefd voeder, in tegenstelling tot roggestro, dat ook vaker gebruikt werd om te 'straaien' onder het vee (als ligbed).

HEERBAAN – 1628 – R722, 172

De Leeche Weijde, suijtwaerts aende Herbaen.

HEERBAAN – 1650 – R725, 29

De Herbaen, in Varent omtrent het Liesbosch.

Heerbaan 'grote, doorgaande weg', tussen twee dorpen. Hier de Leursebaan.

Een dergelijke heerbaan moest twintig voeten breed zijn (11,2 meter). Vaak echter waren er delen van 'ingenomen', bijvoorbeeld om er een schuurtje op te zetten. Aan weerszijden van een heerbaan lag een sloot. Het onderhoud van de heerbanen kwam grotendeels neer op het gehele corpus van de gemeente (voorzover de heerbaan niet grensde aan particuliere

percelen). Op bepaalde dagen riep de vorster uit elk gezin een man met paard en kar op (arme gezinnen hoefden alleen een arbeidskracht leveren).

Door het intensieve verkeer waren de meeste heerbanen in de wintermaanden desalniettemin in erbarmelijke staat en was transport niet of slecht mogelijk. Waar heerbanen door de heide liepen maakte men de weg vaak breder door sporen naast de eigenlijke kapotgereden heerbaan te maken.

De Heerbanen waren bezit van de Heer van Breda.

HEETSCHAAL – 1742 – GP272, 244V

Drie gemet in Adriaan Claassenstratjen: de Heet-Schaal.

Heetegaal is een naam voor Kattendoorn, *Ononis spinosa*, een lage plant met doornen die vooral langs de rivieren voorkomt.²⁹ De vraag is of de naam, die begin twintigste eeuw op Schouwen bekend was, ook in de Baronie voorkwam. In Breda en omgeving werd ook Gaspeldoorn met hete gagel aangeduid. Kattendoorn komt vooral langs de rivieren voor, in landerijen die in de winter onder water staan. Gaspeldoorn is een plant van schrale zandgrond. De overgang Heetegaal > heetschaal moet plaats hebben gevonden door invoeging van de –s. Om van Hete Gagel te komen tot heetschaal moet de intervocalische g zijn weggevallen. Heet slaat op het bezit van doornen.

HEIAKKER – 1672 – R728, F62V

Een perceel erve: den Heyacker, half bunder.

HEIAKKER – 1697 – R732, 152

Een perceel saeijlant: den Heijacker, half bunder, noortwaerts sheeren straete.

HEIAKKER – 1774 – GT135, 220

Den Heyacker, een gemet.

HEIAKKER – 1774 – RH109, 126V

Een perceel voortijds zaayland en nu weyland: den Heyakker, by t Liesbosch (met twaalf eyken en zes esschebomen), zuyt 's heeren dreeff oft baan.

HEIAKKER – 1782 – RH111, 64V

Een perceel weyland: den Heyakker, in Varend by 't Liesbosch, een gemet, zuid 's heeren dreeff off baane.

HEIAKKER – 1791 – RH113, 16V

Een perceel weyland: den Heijakker, byt Liesbosch, een gemet, zuid 's heren dreef of baan.

Akker ontgonnen uit heide.

HEIBLOK – 1699 – P126, F192

Anderhalf bunder landts, weyde en bosch: tHoensel en t'Heyblock.

Blok 'omsloten perceel', ontgonnen uit heide.

HEINING – 1634 – P124, F14

Een bunder landts soo gagelrys als weyde wt vier bunder: de Heyninge, nu den Geeracker.

HEINING – 1699 – P126, F58V

Een bunder lants soo Gagelrys als weyde uyt vier bunder: de Heininge, nu den Geeracker.

HEINING VAN LIES – 1616 – R720, 128

Stuck bosch en erfs: 't Heijninch van Liesch, twee bunder in Varent by d'Liesbosch, westwaerts aen 's heren strate loopende neffens d'Liesbosch.

HEINING VAN LIES – 1618 – R720, 192V

Stuck bosch en erffs: het Heijnick van Lies, twee bunder by de Liesbossche Molen, suijtwaerts aen sheeren strate.

HEINING VAN LIES – 1634 – P124, F10

2½ bunder weyde en bosch by t Liesbosch: de Heyninge van Liesch, nevens myns Gen. heeren heyninge daer een nieuwe strate mede verlengt is, suyt.

HEINING VAN LIES – 1668 – GP263, 87

Weijde: t'Heijningh van Liesch, vijf gemet.

HEINING VAN LIES – 1734 – RH101, F51

Een perceel weide in de Heyningen van Lies, onder Varend (smalleen).

HEINING VAN LIES – 1739 – RH279, 46

Een perceel weyde in de Heyninge van Lies.

HEINING, GROTE – 1634 – P124, F13V

Drye bunder landts in Varenhoudts Acker inde Groote Heyninge wt vier bunder: den Geeracker.

HEINING, GROTE – 1699 – P126, F57V

Drye bunder landts in Varenhoutsacker inde Groote Heyninge uyt vier bunder: den geeracker.

Heining is een veel voorkomend toponiem: de grootste populariteit genoot dit element in de late middeleeuwen. Heiningen zijn met een wal + heg omsloten ontginningen, meestal vrij groot van oppervlak en vooral bedoeld voor de teelt van winterrogge. Heining is afgeleid van hagen, hegen 'met eenen haag of heg omgeven, afsluiten'.³⁰

De meeste heiningen zijn op het einde van de negentiende en het begin van de twintigste eeuw gesloopt, dit op aandringen van de landbouwvoorlichting. Ook bij de ruilverkavelingen van de twintigste eeuw werden heggen rigoreus verwijderd. De heggen onttrokken immers voedsel aan de akker terwijl ze ook schaduw wierpen met als gevolg dat langs de akkerranden de gewassen minder goed groeiden. Ook werd door de invoering van de prikkeldraad (begin twintigste eeuw) het afsluiten met heggen overbodig. Het hout was minder gevraagd, door de opkomst van allerlei ijzeren gebruiksvoorwerpen. Zo moeten er honderden kilometers aan wallen + heggen vernietigd zijn. Toch zijn er hier en daar nog restanten van het oude heggenlandschap te vinden, bijvoorbeeld in de omgeving van landgoederen.

HEINVLIES – 1666 – R727, 58

Een perceel erve: de Heynvlies, twee gemet.

HEINVLIES – 1669 – R727, 276

Een perceel erven: de Heynvlies, twee gemet, westwaerts 's heeren vroente.

Verkorte vorm van Heining van Lies? Zie Heining van Lies, hierboven.

HEISTRAAT – 1552 – R711, 184

Lants in de heystrate by Lyesbosch.

HEITHEINING – 1634 – P124, F60

Een bunder landts: de Heytheyninge.

HEITHEINING – 1699 – P127, F593V

Een bunder landts: de Heitheininge.

Een heitheining is een heining die niet bestaat uit bouwland, maar uit heide. De boer liet, nadat hij een stuk heide had omwald, de grond dus onontgonnen liggen en wel met het doel om hier zonder allerlei lastige beperkende regels (zoals die op de gemeynten golden) zijn schapen te weiden, vlaggen te steken, heide te maaien en dergelijke. Heit: heide.

HEIVELD – 1671 – R728, 9V

Een perceel weyde: het Heijvelt, by t Liesbosch, noortwaerts 's heeren strate.

HEIVELD VAN LIES – 1636 – GP261, F196V

Joncker Andries van Lier bosch neffens het Heyvelt van Lies.

Heide 'Uitgestrekte, meer of minder golvende, slechts met een dunne aardlaag bedekte, zandige landstreek met schralen, doch deels eigenaardigen plantengroei'.³¹ Op de heide groeide behalve de struikheide, *Calluna vulgaris*, ook dopheide, *Erica Tetralix*, die meer van vochtige plaatsen houdt. Verder brem, *Sarothamnus scoparius*, jeneverbes, *Juniperus communis*, gaspeldoorn, *Ulex Europeus* en grassen als pijpestrootje, *Molinia coerulea*, bochtige smele, *Deschampsia flexuosa* en planten als schapezuring, *Rumex acetosella*, spurrie, *Spergula arvensis*, zonnedauw, *Drosera spec.*, klokjesgentiaan, *Gentiana pneumonanthe* en beenbreek, *Narthecium ossifragum*. Boomopslag werd door de intensieve begrazing op de heide vrijwel meteen vernietigd. Alleen jeneverbes is tegen vraat bestand. De heide werd niet alleen begraaasd door koeien en schapen maar op plaatsen waar veel dopheide stond werd deze ook gebruikt voor het steken van zoden voor de potstal (deze verteerden beter dan die van struikheide), voor het snijden van bunt (om kleine gebouwtjes mee te dekken en korven van te vlechten). Verder werden er bezems gemaakt van brem, struikheide en berkentakken. De gaspeldoorn is een familielid van de brem, maar dan voorzien van stevige doorns, hetgeen het afvreten bemoeilijkt. De struik stond in het dialect bekend als fors. Na 'gestampt' te zijn werd ook gaspeldoorn wel aan het vee gevoederd. Deze struik is tegenwoordig nogal zeldzaam: komt onder andere voor bij Bavel langs de autoweg.

Voor de bemesting van één hectare akkerland had men naar schatting zeven tot tien hectare heide nodig om vlaggen te steken.³² Voor tien stuks rundvee zou men per jaar een heideoppervlakte van twintig tot veertig are nodig hebben. Maar deze getallen zijn slechts ruwe schattingen. In de Limburgse Kempen bijvoorbeeld gebruikte men begin twintigste eeuw vooral heidetakken om mest mee te maken en geen zoden: hier trad veel sneller herstel van de heide op.³³

In 1832 besloeg de heide in de gemeente Gilze en Rijen ongeveer de helft van het dorpsareaal, evenveel als in Chaam en Rijsbergen, maar minder dan in Alphen, Baarle-Nassau en Zundert die respectievelijk 65, 66 en 55% heide bezaten. Princenhage had veruit de minste heide: 5%.³⁴ De onvruchtbare heidevelden zijn in de loop van de negentiende en twintigste eeuw vooral bebost (veelal mastbos). Waar men vroeger onbeperkt uitzicht had van het ene dorp tot het andere, is het blikveld nu beperkt door de uitgestrekte hoogopgegroeide bossen.

In de heide was allerlei reliëf, waardoor er verschillende levensruimten ontstonden voor allerlei planten soorten. Sommige houden van natte omstandigheden, bijvoorbeeld zonnedauw, dopheide en beenbreek, andere preferen droge milieu's zoals stekelbrem, gaspeldoorn, brem. Princenhage bezat veel minder heide dan andere dorpen in het zuiden van de Baronie. In de zeventiende eeuw werd door Beens in de Hage al een grote oppervlakte heide ontgonnen: ettelijke honderden hectaren. In de negentiende en vooral in de twintigste eeuw werden de ontginningen grootschalig aangepakt en verdween de heide in snel tempo.

Heiveld 'Stuk heide zoals een boer dat in zijn bezit heeft. Niet omheind met een heg of dergelijke - zoals een veld op zijn hoeve - wel afgelijnd'.³⁵

HOENSEL – 1699 – P126, F192

Anderhalff bunder landts, weijde en bosch: tHoensel en t'Heyblock.

Hoensel < hogen? Hoensel zou dan ontstaan kunnen zijn uit hogenloo, met ingevoegde -s. Een loo is een bosje op hoge zandgrond. Of hoensel in de zin van patrijshoensel of korhoensel? Dan een bosje op hoge zandgrond met patrijzen of korhoenders. Bevreemdend is de eenmalige vermelding. Kwam het toponiem niet voor in het oudere cijnsboek van 1634? Of is het een gecorrumpeerde vorm, zoals herhaaldelijk voorkomt in de cijnsboeken?

HOEVE VAN VINKENBURG – 1668 – GP263, 137

De Hoeve van Vinckenborch.

Burg is hier een mode-element uit de zeventiende/achttiende eeuw. Bezit van de familie Vink?

HOF, NIEUWE – 1528 – R705, F179

Twee lopensaet lants: den Nyeuwen hof.

HOF, OUDE – 1510 – R419, F76V

Stuck lants: den Ouden Hof, twee lopensaet.

HOF, OUDE – 1528 – R705, F219

Stuck weyden: den Ouden Hof mette huyse en kooyken daer op staende.

Hof 'met heggen omgeven stuk grond, dicht bij de boerderij'.

HOFSTEDE, OUDE – 1668 – GP263, 137V

De Oude Hoffstede.

HOFSTEDE, OUDE – 1668 – GP263, F137V

Lant: d'Oude Hoffstede, een gemet, bij de Hoeve van Vinckenborch.

In de cijnsboeken van de Heer van Breda komt hofstede in de zin van 'plaats waar een boerderij stond of staat' talloze malen voor. Hof in hofstad betekent boerderij. Hofstad is een term die al bij de Vikingen bekend was.³⁶

Hofstad, hofstede; 'De grond, waarop een hof en zijne bijgebouwen staat, boerenwoning'.³⁷ Hofstad komt frequent voor in de cijnsboeken van de heren van Breda: twee bunder erffs met een half buynder ingenomen anno 1523 met anderhalf bunder, ingenomen anno 1526, alnu een hoffstadt wesende, mette huysinge daer opstaende (P109, fol. 14v). In 1545 spreekt men over 'drie buynder landts, heye ende weye dat een hofstadt plach te wesen (P109, fol. 66v). Meestal staat hofstad voor 'plaats daar een boerderij staat'. Zo komt in de cijnsboeken honderden malen voor 'een hofstadt mette huysinge daerop staende.. '. Hofstad betekent niet primair een gewoon stuk land, zoals men voor Lommel wel veronderstelt.³⁸ Hofstad was al bekend bij de Vikingen: zij gebruikten die voor erediensten en banketten.³⁹ In Holland wordt hofstad ook reeds vóór het jaar 1000 genoemd.⁴⁰ In Zeeland zou, net als in de Baronie, een hofstede niet zozeer een boerderij zijn maar een stuk grond. In Gent komt in 1266 voor 'sine hofstede daer sin hus op staet'.⁴¹ Oude hofstad duidt in de Baronie vaak op de plaats waar eens een belangrijke hoeve, de hoofdhoeve van een nederzetting stond, een archeologisch interessante 'site' dus. De oudste vermelding van een hofstad te Gilze dateert uit 1354: Aert tSlieven hofstat.⁴²

Hof betekende waarschijnlijk oorspronkelijk 'gevlochten omheining' en bij uitbreiding alles wat daarbinnen werd opgericht: hoeve, vorstelijk verblijf, tempel. Ook het begrip rechtszitting krijgt daardoor zijn ware betekenis: zij werd gehouden in een ruimte, die door een omheining of anderszins afgeperkt werd'.⁴³

HOLLAND – 1893 – BREDANAAR 12, NR. 48

Een perceel bouwland: Holland, 78 are, F 160.

Waarschijnlijk genoemd naar de familie Hollanders.

HOOIBERG – 1541 – R709, 37V

Twee boghaerden en erve westwaerts aende vroente: den Hoeyberch.

Hoey is waarschijnlijk gevormd uit hoog zoals bij Hooiconk uit Hodonc, te Strijbeek. Niet uitgesloten is ook een hoogte waar hooi gedroogd kon worden (als de beemden onder water stonden). Het stuk grond was een deel van de vroente, die mogelijk vooral gebruikt werd voor het drogen van hooi.

HOOIWEIKE – 1669 – R727, 275V

Een stuck lants: het Haverweijcken en 't Hooyweijcken, een bunder.

Weiland dat gehooïd werd. Weilanden waren primair bestemd voor beweiding en beemden voor het hooien. Na stevige ontwatering werden beemden steeds meer omgezet in weiland: de koeien zakten er niet meer weg. Weiland kon ook wel eens, evenals dries, gehooïd worden. Zie ook bij Tonenweike.

HOOLTJE – 1742 – GP272, 99

Anderhalf gemet land omtrent Adriaan Claassen straetje: het Hooltjen.

Hool, hol 'uitgehold'. Hier als substantief gebruikt voor een laaggelegen perceel. Hool kan ook staan voor '(droge) sloot' en 'duiker, heul'.

HUISAKKER – 1666 – R727, 57

Een perceel erven: de Huysacker, drie bunder.

HUISAKKER – 1669 – R727, 274V

Een perceel erven: den Huysacker, drie bunder, bij de hoeve van Johan van Aert tot Geres-teyn.

HUISAKKER – 1742 – GP272, 185

Drie gemet inden Huijsacker bijt Liesbosch.

HUISAKKER – 1893 – BREDANAAR12, NR. 37

Bouwland: Huisakker 1,79 hectare, F 622.

Akker bij het huis, de huysinge, de boerderij.

INGRAAF – 1684 – R730, 78

Den Ingraeff nevens het Liesbosch neven de Dreve aldaer, oostwaerts en zuytwaerts aen 's heeren straet.

INGRAAF – 1779 – RH110, 168V

Een perceel zaayland op t Weversheyke: den Ingraaff, oost sheeren baen, twintig roeden.

INGRAAF – 1838 – N 6405, 79

Verkoop door de erven Paulus Reinieren: huis, stal, hof en erve, twintig roeden: de Ingraaf op Varend op het Weversheike (F 280, 281).

Perceel dat van de heide is ingegraven, dat wil zeggen met een wal omgeven. Mnl. ingra-
ven 'Binnen eene gracht brengen; om iets eene sloot of gracht maken'.⁴⁴ Vergelijk Eenem
ingraeff, half bunder, neven Syn Hoogheysdreeve, 1684, R730, fol. 79v.

KAALVOORD - 1552 - R711, 182

Stuck lants: de Caelvoort, zeven lopensaet, inde Varentsche acker.

KAALVOORD - 1554 - R712, 8

Stuck lant: de Caelvoort, een lopensaet.

op dander side. Item noch vdt eenen stuck veyden
houdende vijftalf bunder luttel min of meer gelyken
die groot veyde. Item vdt eenen stuck lants gelyken
thoewel dair een gelyken houdende een bunder
luttel min of meer Item is gelyken een kantz voor
meinen dorstene van eenen een op dery side. Item vdt
zoover een gelyken die part op dander side. Item noch
vdt eenen stuck veyden gelyken die kantz minde
houdende een bunder luttel min of meer gelyken te
kantz meinen claus landvoers pont een op dery side
Item aduaren kintus meken pont een op dander side. Item
noch vdt eenen vinkel part lants luttel min of meer
gelyken in kantz part meinen kintus claus kantz pont
een op dery side. Item vdt een kantz veyden
een op dander side. Item vdt een kantz veyden
veffentien Item onderpanden veyden Item met kintus
loren zeghe veyden dair velt een gelyk veyden
die margriet claus veyden Item vdt een veyden kintus
suster dair kintus op kintus is Item met veyden
zeghe veyden met kintus veyden gelyk ende
teken kintus veyden Item met kintus veyden dair
vdt een veyden al veyden. Item vdt een veyden
kintus Jacop veyden pont dochter die veyden kintus
suster zeghe veyden te dat te veyden de kintus kintus
kintus kintus Jacop veyden pont dochter met
kintus kintus kintus kintus kintus kintus kintus kintus
die veyden onder kintus kintus kintus kintus kintus kintus kintus kintus

KAALVOORD – 1559 – R713, 67

Stuck lants: Caelvoirt. zeven lopensaet, in de Varentsche Acker, zuytwaerts aen sheeren strate.

KAALVOORD – 1570 – R715, F8V

Stuck lants: de Caelvoort, zeven lopensaet, inde Varentacker, zuytwaerts aen sheren strate.

Zie Kaarlevoord.

KAARLEVOORD – 1418 – ASB6, 6V

Lants gelegen bi Kaerlevoert.

KAARLEVOORD – 1480 – HINGM343-1, F15

Stuck lants: t heyvelt, aen Kaerlevoort, neven Goessens van Romen erve op deen syde ende Cornelis Roevers erve geheyten die Saert op dander syde.

KAARLEVOORD – 1535 – R440, F74

Op Kaarlvoort.

KAARLVOORD – 1542 – R709, 82

Stuck lants op Kaerlvoort.

Een voorde is een doorwaadbare plaats in een beek of rivier. Kaarle bevat misschien kaar, amandelwilg, *Salix amygdalina*. De soort kan tien meter hoog worden en groeit algemeen langs waterkanten. De amandelwilg komt vooral voor langs de grote rivieren, veel minder op de hoge zandgronden. De boom is als volwassen exemplaar goed herkenbaar aan de roodachtige plekken verschijnend op plaatsen waar de schors is afgevallen. De soort kruist makkelijk met andere wilgen, bijvoorbeeld de katwilg. Vroeger werden de takken van de amandelwilg vooral gebruikt door mandenmakers.⁴⁵ Vergelijk Kaarschot onder Rijsbergen. Lo 'bosje op hoge zandgrond'. Kaarlvoort zou dus kunnen betekenen: de voorde bij het wilgenbosje op hoge zandgrond. Dat wilgenbosje op hoge zandgrond vormt eigenlijk een tegenspraak in zich: wilgen groeien niet op hoge zandgronden. Zou men dan moeten denken aan kaerl 'Een vrij man van lage geboorte, boer, dorpeling, platteland; ook met het bijdenkbeeld 'ongelikt' '?⁴⁶ Veel voordren zijn genoemd naar de diersoorten die er zouden kunnen passeren: Hengstvoord, Koevoord, Ossenvoord. Hier dan een voord waar een boer zou kunen passeren? Vergelijk de Dietvoord onder het Hout. De Kaarlvoord lag tussen het dorp en Varent; moeten we de voorde zoeken in de Bosloop waar die de Leursebaan kruist, dicht bij het Liesbos?

KERKHEINING – 1628 – R722, 172

Stuck weijden: de Kerckheijninghe met de Cruijsweijde, 5/4 bunder.

KERKHEINING – 1628 – R526, 87

De Kerckheyninge.

Heining behorend aan de kerk of een rente opbrengend voor de kerk.

KERKPAD – 1529 – R706, F3

Lants in Varent, oostwaerts aenden Kerckpat.

KERKPAD – 1553 – R711, 198

Huysinge, noortwaerts en oostwaerts aenden Kerckpat.

Voetpad naar de Haagse kerk.

KERKSTRAAT – 1514 – R422

Huys.. suytwaerts neven de Kerckstrate.

KERKSTRAAT – 1637 – R723, F161V

Erffs zuytwawerts de Kerckstraete.

KERKSTRAAT – 1669 – R727, 275

Cleyn ackerken, oostwaerts de Kerckstraet.

KERKSTRAAT – 1670 – R727, 309V

De Kerckstraet in Varent.

Straat naar de kerk van de Hage. Straat tussen de Leursebaan en de Dreef.

KERKWEG – 1514 – R422

Twee parchelen in Varent daer den Kerckwech tusschen leeght.

KERKWEG VAN OVERVELD, BEEK – 1510 – R419, F180

.. daer de kerckwech over gaet van Overvelt en van Westrick en van de Beeck.

Kerkweg naar de kerk van Hage. Identiek met Kerkstraat.

KLASENSTRAATJE, ADRIAAN – 1720 – RH277, 61V

Saylant in Adriaan Clasen Stratie.

In 1668 wordt Adriaen Claessen vermeld, GP263, fol. 166v.

KLAVERWEIDE – 1669 – R727, 275

De Claverweyde, twee gemet.

KLAVERWEIDEN – 1666 – R727, 57

Lant: de Buskens en Claverweyden.

Weiland waar klaver ingezaaid was. Rode klaver kwam vooral op in de zeventiende eeuw. Klaver groeit op de meeste gronden vrij goed, als ze niet te kalium-arm zijn: het gewas kan gehooïd en beweïd worden. Na het onderploegen van de klaverzode was de bodem verrijkt met stikstof. Rode klaver werd ook wel Brabantse klaver genoemd: afkomstig uit Belgisch Brabant? Witte klaver is een vanouds inheemse soort, die wat minder opbrengst geeft dan de rode.

Klaver was een voedzaam gewas voor het rundvee, dat er echter niet te veel ineens van mocht eten, daar er anders gevaar bestond dat de pensgassen niet meer konden ontsnappen en de koe 'trommelzucht' kreeg. Daarom mochten de dieren maar kort op de klaver weiden; ook werden ze wel aan de 'tuijer' gezet op de klaver.

Rond 1800 wordt voor Etten gezegd 'De klaver is het gewone voedsel van paerden & beesten in den somer, als werdende er maer zeer weinig gras gevoedert, dit geeft dat omstreeks 1/5 der zaeijlanden met klaver gezaeid en aldus als kunstweide gebruikt worden te weten voor één jaar'.⁴⁷ Klaver werd vooral vanaf de achttiende eeuw veel verbouwd. In het jaar 1137 verbrandde de klaver in Holland door de sterke droogte.⁴⁸ In het Land van Waas zou men vanaf de dertiende eeuw rapen, klaver en spurrie verbouwd hebben op de braakliggende gronden.⁴⁹ De oudste vermelding van een klaver-topniem in de Baronie dateert uit 1415.

Begin negentiende eeuw diende klaver in de omgeving van Kalmphout vooral als voedsel voor paarden;⁵⁰ in de achttiende eeuw in Etten, zoals boven vermeld, echter ook als voedsel voor koeien. Wat was de reden dat er in de achttiende/negentiende eeuw ineens zoveel klaver verbouwd werd?

Dodoens schrijft over de klaver: 'Dan in Brabant worden er somtijds heele velden ende ghebouwde landen met dese Claveren besaeyt (namelijk met Beemd-Claveren = *Trifolium pratense*, rode klaver): ende dan worden die Claveren die daer van comen veel schoonder/grooter ende weelderiger/ende schieten hooger op dan de gene die van selfs in de weyden groeyen'.⁵¹

Die van nature voorkomende klaver is waarschijnlijk de witte klaver, werd ook wel wilde klaver genoemd; de rode klaver is de tamme klaver.⁵²

KLUISAKKER – 1669 – R727, 220

Een perceel erven: de Cluijsacker, west de Kerckstraet, twee gemet.

Kluis 'omsluiting'. Mnl. Cluse: 1. Kluis, kluizenaarshut, monnikskluis 2. iedere afgesloten ruimte'.⁵³ Dus een akker met een wal omgeven.

KOOLVOORDSEHEINING – 1514 – R422

Zeven lopsaet lants: de Coelvoirtsche Heyninge.

Te lezen als Caelvoirtsche heyninge?

KOPPESAKKER – 1902 – BREDANAAR21, 286

Schaarhout op Koppesakker, bij Lindenhof.

Afkomstig van de familie Koppen.

KORENHEINING – 1529 – R706, F44

Anderhalf bunder in Vaernout in een heyninge diemen heyt die Korenheyninge.

KORENHEINING – 1634 – P124, F34

Twee lopensaet bosch in Varent inde Corenheyninge.

KORENHEINING – 1699 – P126, F146

Twee loopen bosch inde Corenhejninge.

KORENHEINING – 1699 – P126, F351

Een halff bunder lants: de Corenheyninge, in Varent.

Heining waarin koren, dat is rogge, verbouwd werd. Het graan dat het meest geteeld wordt heet in alle landen koren. In Engeland tarwe, in de USA mais etc. In het zuiden van Nederland werd rogge veruit het meest verbouwd.

KRAAIENLAAR – 1660 – R726, 140

Op Creijlaer ontrent het Liesbosch.

Laar waar kraaien huisden. Kraaien broeden in hoge bomen. Laar 'open plek in een bos, voorzien van waterplassen',⁵⁴ ook wel 'onbebouwde (gemeenschaps) grond met heide of minderwaardige grassoorten begroeid'.⁵⁵

KROMME AKKER – 1900 – BREDANAAR19, 1

Schaarhout op de Kromme akker, bij Lindenburg.

KROMME AKKER – 1905 – BREDANAAR24, NR. 10

Schaarhout op de Kromme akker.

KRUIS – 1628 – R526, 87

Cruys van den Kerckpat.

KRUIS – 1668 – GP263, F12V

Aent Chruijs.

KRUIS – 1696 – R732, 107

Een perceel saijlants: het Cruijs, een bunder.

KRUIS – 1699 – P126, F61

t Cruys.

KRUIS – 1731 – RH100, F98V

Zaaylant in Varent omtrent het Cruijs.

KRUIS – 1740 – RH102, 140V

Aen 't Cruijs in Varend.

KRUIS – 1774 – GT135, 218V

Het Kruijs, een bunder.

KRUIS – 1774 – RH109, 122V

Een perceel zaayland: het Kruijs, een bunder (met twintig opgaande boomen).

KRUIS – 1793 – RH283, 18V

Een perceel zaayland: het Cruijs, een bunder (van het Bagynhoff), noord de Schoenmaaker- of Baanakker.

KRUIS – 1911 – BREDANAAR30, 171

Een perceel bouwland: het Kruis, F 421, groot 1,51 hectare.

Een kruis werd opgericht na een doodslag of een moord. Een hagelkruis werd op de kruisdagen bezocht door de gelovigen om te bidden tegen hagelbuien.

KRUISAKKER – 1669 – R727, F243

Den Cruijsacker.

KRUISAKKER – 1900 – BREDANAAR19, 1

Schaarhout op de Kruisakker bij Lindenburg.

KRUISAKKER – 1905 – BREDANAAR24, NR. 10

Schaarhout op de Kruisakker.

Akker bij het Kruis.

KRUISBLOK – 1415 – G, F8V

Op Cruysbloc ghelegghen doert ackerveken ter Haghe waert (in marge: Hadyc).

Blok 'omsloten perceel' gelegen bij het Kruis. Een bezit van het Kruisaltaar in de kerk van de Hage lijkt niet voor de hand liggend. Dit altaar werd in 1482 gesticht door Beatrijs, weduwe van Willem Jansen.⁵⁶

KRUISVAART – 1547 – R710, F88V

Stuck erfs: Cruysvaert, onder landt en weyde, anderhalf bunder in Varent.

Corrupt voor Cruysvoert. Zie onder.

KRUISVOORD – 1474 – D, F14V

De Cruysvoort.

KRUISVOORD – 1503 – R416, F80

Opte Cruysvoort.

KRUISVOORD – 1510 – R419, F232

Opte Cruysvoort.

KRUISVOORD – 1545 – RH120, 49

Anderhalf bunder: Cruysvoert.

KRUISVOORD – 1562 – R713, 196V

Lant aent Cruijsvoort.

KRUISVOORD – 1594 – R717, 113V

Aen t'Cruysvoort.

KRUISVOORD – 1699 – P127, F450

Lants in Varentsacker neven de Cruysvoert.

Voorde gelegen bij het Kruis. De weg maakte hier een kenmerkende bocht om de voorde loodrecht te laten verlopen. De voorde ligt in de Bagvenseloop/Kruisloop waar deze de Kerkstraat kruist.

KRUISWEIDE – 1627 – R722, 69V

Stuck weyden: de Cruysweyde, een bunder, aen 't Cruys.

KRUISWEIDE – 1628 – R526, 87

De Cruysweyde.

KRUISWEIDE – 1628 – R722, 172

Stuck weijden: de Cruisweijde, metten bosken, 5/4 bunder, 24 roeden, bij 't Cruijs.

KRUISWEIDE – 1644 – RH128, 15V

de Cruysweyde

KRUISWEIDE – 1677 – R729, F22

Een half gemet landt en weyde: de Cruisweyde.

Weiland bij het Kruis.

KRIJNENLAND, TOON – 1843 – N1, NR. 7

Een perceel zaailand: Toon Krijnenland, vijftig roeden (F 150).

Land is bouwland, akkerland, hier van Antonius Krijnen.

LAMMENAKKER – 1934 – DE BOER 31, NR. 24

Een perceel bouwland: Lammenakker, groot 0,75 hectare, F 1153.

Bezit van de familie/persoon Lam.

LANGE DIJK – 1699 – P126, F249

Den wegh streckende vanden Brembergh na den Langendyck.

Dijk 'enigszins hoger liggende weg door moeras of heide'. Gelegen onder Roosendaal?

LAUWENWEIDE – 1835 – N1271, 7

Een perceel bouwland: Laauwenweide of den Kerkakker, 67 roeden, in Varend, F 424.

Weiland van Lauw of een familie Lauwen of een persoon Laurens.

LEENHOF – 1902 – BREDANAAR21, 286

Schaarhout op het Leenhof.

Was dit ooit een leen (van de heren van Breda afhankelijk)? Een leenhof is een soort schepenbank die recht spreekt over leenzaken en die in het land van Breda ook de beroepsinstantie voor diverse dorpsschepenbanken was.

Maar hof zal hier opgevat moeten worden als 'met een heg omgeven perceel, dicht bij de boerderij'. Of moeten we voor het eerste lid denken aan leen < linde? Vergelijk Lindenhof (waar dit perceel bij hoorde) en Lentakker.

LEISENAKKER – 1709 – R735, F90V

Een perceel saeylant: Leysenacker, een gemet, ontrent t'Liesbosch, westwaerts sHeeren dreve en t'Liesbosch.

Akker van de familie Leysen.

LENTAKKER – 1902 – BREDANAAR21, 286

Schaarhout op de Lentakker.

Lent < linde. Vergelijk voor eht eerste lid: Leenhof.

LEURSEBAAN – 1634 – P124, F11V

In Varent, den Dyck van de Lore suyt.

LEURSEBAAN – 1667 – R727, F66V

In Varent, suyt de Leurse Baen.

LEURSEBAAN – 1699 – P126, F48V, F 65V

Den Dyck van de Leur; de bane van de Leur na Breda.

LEURSEBAAN – 1712 – R735, F87

De Leursse Baen.

LEURSEBAAN – 1718 – ND8997, F39

Looffrijshoeve, 's heeren straat: de Leurte Baane zuyt.

LEURSEBAAN – 1775 – RH281, 221

Den geerakker by de Neerloop aan de Leurse Baan, zuid de Baan.

LEURSEBAAN – 1855 – GAB1969, 13

Baan van de Leur naar Breda gelegen aan de noordzijde van het Bos: eiken en beuken geplant in 1802 en 1845. Aan de zuidzijde van deze baan, tussen de baan en het Ruitje en Huiskavel eikenboomen geplant in 1780 en 1819.

Baan 'doorgaande weg', hier van Breda naar de Leur.

LIESBOSDREEF – 1697 – R732, 159V

Op Creijlaer bij 't Liesbosch, westwaerts de Dreve vant Liesbosch.

Kortweg Dreef genoemd. Een dreef is een weg met bomen erlangs.

LIESBOSSEMOLEN – 1529 – R706, F17

Achter Lyesbossche molen aenden heren van Sevenberghen erve.

LIESBOSSEMOLEN – 1603 – R718, F219V

Achter de Lieschbossche molen opten Bijster.

LIESBOSSEMOLEN – 1620 – GP260, F12

Het woonhuys van den Liesbossche molen.

LIESBOSSEMOLEN – 1636 – R723, F151V, 152

By de Liesbossche Meulen aende Overveltsche heyde.

LIESBOSSEMOLEN – 1653 – R725, 97V

Claes Geeritsen molder opten molen by het Liesbosch.

LIESBOSSEMOLEN – 1667 – R727, F158

Aenden Liesboschmolen.

Ook wel 'De Beer'genoemd. Zie boven. In 1604 wordt Nuyt Jacop Hagens genoemd als mulder, R718, fol. 268. In 1634 Marten Jan Martens, molder opt Liesbosch, P124, fol. 5v.

LIESSENBERG – 1528 – R705, F179

tGoet aenden Lyeschen berch.

Berg bij Lies.

LIJSENAKKER – 1706 – R734, F143

Een perceel saeylant: Leysenacker, styff een gemet in Varent ontrent t'Liesbosch, westwaerts sHeeren dreven aent Liesbosch.

Akker van de familie Leysen, Lijsen.

LINDENHOF – 1900 – BREDANAAR19, 1

De heer Kramers verk. schaarhout in Lindenhof.

LINDENHOF – 1902 – BREDANAAR21, 286

Schaarhout op Lindenhof (met percelen: het Kruis, de Bloemweide, de Lange Akker, de Kop-pensakker, het Leenhof, de Lentakker).

Genoemd naar de lindeboom, Tilia. Lindenbomen werden veelvuldig aangeplant; bij vrijwel elke boerderij stonden wel lindenbomen.

LINDSEWEIKENS – 1900 – BREDANAAR19, 1

Verkoop van schaarhout opde Lindsche Weikens, bij Lindenhof.

LOOFRIJSHOEVE – 1532 – R706, F141V

Henric Jan Loofrijs onderpand: huysinge, schuere hovinge ende erffenisse met alle heure toe-behoorten en ute erve daer aen liggende onder lant en weyde 16 oft 17 bunder.

LOOFRIJSHOEVE – 1565 – R714, F52

De Hoeve: Loofrijshoeve.

LOOFRIJSHOEVE – 1600 – R718, 128V

de Hoeve: Looffrijshoeve.

LOOFRIJSHOEVE – 1601 – R718, F166

Hoeve: Looffrijs.. in Varent.

LOOFRIJSHOEVE – 1612 – R719, 248

Hoeve: Looffrijshoeve.

LOOFRIJSHOEVE – 1613 – R820, 68

Loofryshoeve, 18 bunder.

LOOFRIJSHOEVE – 1613 – R720, 26V

Anth. van Locquengien, heer van Melsbroeck, verkoopt Johan Verhoeven, Peter Verhoevens-one, de hoeve, huysinge, schuere...: Loofrijs hoeve, onder landt, weyde en bosch, negen bunder, 82 roeden, suijtwaerts aen 's Heeren oft de gebuerstraete: de Leursche Baen.

LOOFRIJSHOEVE – 1655 – RH274, 13

De erfgenamen van Sr. Joan Verhoeven laten priseren een hoeve met huysinge, schuere, boomgaert, dreve, landt, weijde en bosch: Loofrijs.

LOOFRIJSHOEVE – 1668 – GP263, 164

Looffrijs.

LOOFRIJSHOEVE – 1668 – GP263, F114, 164

D'Heer Joan Snellen, apothecaris, lant aende stede: Loffreij's hoff in Varent, tevoren zijn vader, 22½ gemet + land op Steenacker, drie gemet + weijden, zes gemet + weijde en bosch 2½ gemet + bosch achter de Rust, half gemet + nieuw lant een gemet: Loffreijshoff.

LOOFRIJSHOEVE – 1699 – P126, F286

Margrita van Muyen: hoffstadt en huysen in Varent.. gesplitst in 1753 in drie posten: eerstelijk de steede: Lofrijshoeve, 22½ gemet.

LOOFRIJSHOEVE – 1718 – ND8997, F39

Willem Snellen, borgemeester Breda, tevooren J. Verhoeven, gevest 18 december 1613 uyt syne hoeve: looffrijshoeve, negen bunder in Varent, 's heeren straate: de Leurtse Baane zuyt.

LOOFRIJSHOEVE – 1742 – GP272, 341V

Een steede...: Lofreys Hof, 22½ gemet tevoren de Heer Johan Snellen.

LOOFRIJSHOEVE – 1753 – RH106, 22V

De fam. Snellen verkoopt J.J. Poppelaars eene steede: Loffreyshoeff, 22½ gemet.

LOOFRIJSHOEVE – 1755 – RH280, 221V

J. Jansse Poppelaars laat na: steede in Varent: Looffreij's Hoeff, 22½ gemet (1 bunder is smal leen).

Hoeve 'grote boerderij'(in de vermeldingen maximaal 18 bunder!) van de familie Loofrijs. De vermelding uit het cijnsboek van 1699 moet in werkelijkheid na 1755 geplaatst worden (in cijnsboeken werden vaak latere mutaties ingeschreven). Vergelijk Han Loofrys, 1545, R450, fol. 77v. De familienaam Loofrijs is in Noord-Brabant en in Vlaanderen uitgestorven.

In 1613 verkoopt Joncker Anthonis de Locquenghien, riddere, heere van Meltsbroeck in naem van vrouwe Catharina van Mepsche, dochter van Jan van Mepsche, tsy bij openbare subhastatie(?) ende metten vuytgange van de bernende keersse oft uyter hant, int geheel oft met parchelen, een pachthhoef mette huysinge, schueren, stallingen, boomgaerden, beemden oft weyden ende landen: Loofrys hoeve met de bosschen daerbij horend, in Varent, tusschen de 18 en 19 buynder, R820, fol. 68.

LOOPAKKER – 1666 – R727, 58

Den Loopacker en Wouwerweyde, vier gemet.

LOOPAKKER – 1668 – GP263, 105V

Loopacker.

LOOPAKKER – 1893 – BREDANAAR 12, NR. 37

Een perceel bouwland: den Loopacker, 1,08 hectare, F 241, 242.

LOOPAKKERKE – 1669 – R727, 275V

Den Loopackerken en Wouwerweyde, vier gemet.

Akker gelegen bij een waterloop, de Neerloop.

LOOPWEIKE – 1893 – BREDANAAR 12, NR. 37

Een perceel bouwland: het Loopweike, 42 are, F 169.

METTENSTUK – 1634 – P124, F99V

Landts: Mettenstuck, opden Uytvanck neven sheeren straten.

METTENSTUK – 1699 – P127, F449V

Lants in Varent: Mettenstuck, zes den.

Stuk land van Mechtelt of een familie Metten.

MOERLOOP – 1577 – R715, F231V

Weyden aenden Moerloop.

Loop komend uit een moer, welk?

MOETJE TRUIENWEIDE – 1754 – RH280, 197V

Drie gemet weyde in Adrian Claesen straetje: Moetjen Truyenweyde.

Moetje 'tante'. Dus bezit van tante Geertrui. Onder Steenakker wordt een perceel met de naam Moeder Truyenweide vermeld.

MOLENAKKER – 1684 – R730, 71

Twee gemet lants opt Mooleneynd, suytwaerts aende Bruijnstraet: de Moolenacker.

Akker gelegen bij de Liesbossemolen.

MOLENEIND – 1591 – R717, 77V

Opt Meuleneyndt.

Einde van de nederzetting waar de molen stond.

MOLENHEIKE – 1678 – R729, 59

Het Molenheijcken.

MOLENWEG – 1835 – N 1271, 7

Den Denhoorn, (F254), oost den Molenweg, zuid de Leursche Baan.

MORTELAKKER – 1634 – P124, F17

In Varent by de Beeck, den Mortelacker west.

Mortel duidt op moerassige bodem.

NEERLOOP – 1620 – GP260, 54

Aen de Neerloop.

NEERLOOP – 1628 – R722, 172

De Leege weyde aenden Neerloop.

NEERLOOP – 1634 – R723, 83V

Aenden Neerloop.

NEERLOOP – 1662 – R537, 240V

Den Grooten Acker aenden Neerloop.

NEERLOOP – 1740 – R1055

Den Heerloop.

NEERLOOP – 1774 – RH281, 221

Den geerakker, by de Neerloop aan de Leurse Baan, zuid de Baan.

NEERLOOP – 1796 – R1096

Den Herloop.

Neer 'neder, laaggelegen', dus een loop in een dal. Later opgevat als Heerloop, de waterloop van de heer van Breda. Is dit de waterloop waarover schout en schepenen in 1726 de schouw aankondigen 'teegens en beginnende aan het Liesbosch, streckende door den Deenhooren en zoo loopende agter de Beeck door Kesteren en zoo voorts tot aan de hoeve van Burgst.. zal begaan worden op dijnsdag den 17: deser maant september. GP 1647, fol. 128v. Deze laatste, de Bosloop, is de bovenloop van de Kesterenloop en de Vloeigracht.

OSSENBLOK – 1474 – D, F 12V

dOssenbloc.

OSSENBLOK – 1474 – DEN2100, 12

Twee lopensaet in d'Ossenbloc.

Blok 'omsloten perceel' waarop vooral ossen werden geweid.

PAARDENKERKHOF – 1769 – R1073

Een kavel schaarhout op een perk van ouds: het Perskerkhof, oost de dreef van den Creeckelpolder, suyt de Dreef van de Leur.

PAARDENKERKHOF – 1849 – N159, 1063

Paardenkerkhof.

Een Paardenkerkhof kan een plaats zijn waar paarden die waren gestorven begraven werden (paarden werden niet vaak gegeten; op het eten van paardenvlees rustte vanouds een kerkelijk een taboe). In oude vormen geschreven als Pertskerckckhoff of Pestkerckhoff. Maar in Alphen zijn ook aanwijzingen voor het bestaan van een pestkerkhof, waar mensen die aan de pest waren overleden, begraven werden.⁵⁷ In Bilsen en Lommel was het Paardskerkhof in elk geval een plaats waar krengen van paarden begraven werden.⁵⁸ Hier op Varent waarschijnlijk ook.

Kadastraal perceel: E 472 d.

PASTOORSWEIDE – 1900 – BREDANAAR19, 1

Schaarhout op de Pastoorsweide.

PASTOORSWEIDE – 1905 – BREDANAAR24, NR. 10

Schaarhout op de Pastoorsweide.

PEEAKKER – 1900 – BREDANAAR19, 1

Schaarhout op de Peeakker, bij Vinkenburg.

Perceel waarop rode peeën verbouwd werd.

RAAPHOF – 1634 – P124, F99V

Een bunder lants: den Raephoff, in Varents acker.

RAAPHOF – 1699 – P127. F450V

Een bunder lants in Varent: den Raephoff.

Rapen werden verbouwd voor de olie (die van mindere kwaliteit was dan de olie van koolzaad) en voor de knollen, die als veevoer dienden. Een heining waarin rapen geteeld werden is vreemd. Meestal werden deze verbouwd in hoven of in elk geval op kleine percelen. Werden ze geteeld voor de olie of als nagewas voor de knollen? Jaren achtereen rapen telen

op een perceel (zoals de naam doet vermoeden) heeft als bezwaar dat er een besmettelijke ziekte onder de rapen gaat optreden: knolvoet. In 1490 werden er al rapen verbouwd in Zundert, want in een akte staat gestipuleerd; 'dlant aenverden als de rapen nu afgedaen zijn', RZ280, fol. 103v. In 1603 wordt als pacht voor een stede inden Teteringschen Dyck: 10½ veertel rogge, wel gewant en gesuyvert en een ton tollē geëist, te leveren Martinij., R502, fol. 132.

In de dertiende eeuw werden er bij Zandvliet, Stabroek en Kapellen reeds rapen geteeld.⁵⁹ De raap wordt in het jaar 1240 voor het eerst in het Nederlands vermeld.⁶⁰ De Vries schrijft: 'De plant brassica rapa werd dus zeker reeds in de laatste eeuwen vóór onze jaartelling door de Germanen verbouwd'(omdat het Germaans verschillende woorden voor deze plant bezat).⁶¹

Op 4 april had de huisvrouw van Theunis Vollenhove een 'handt vol cnolgroen' gestolen van Adriaan Martens die de vrouw daarom mishandelde met een rijf. De vrouw wierp het 'raepgroen' dat zij in haar voorschoot had terstond op de grond, R828, fol. 22, 25. Dit kan haast geen diefstal van stoppelknollen zijn, want die zijn maar te oogsten tot circa nieuwjaar. Waren de rapen dan in het voorjaar gezaaid? Waarschijnlijk. Die voorjaarsrapen worden tegenwoordig 'keeltjes' genoemd.

RIETENWEI, VAN – VM – 1927 – DE BOER

Van Rieteven, E 1072.

Genoemd naar een familie Van Riet.

RIJST – 1613 – R720, 26V

Aende Ryst.

Foutief voor Rust?

RIT – 1699 – P126, F147V

Heyden opde Rit teynden den schouwloop: de Biesheyninge, in Varent.

Rit, rijt 'waterloopje' en secundair het land aan een dergelijk waterloopje. Het gehucht de Rith kan hier niet bedoeld zijn.

ROKSKENS – 1926 – DE BOER

De Rokskes, E 27.

Mogelijk gevormd uit Raaskens. Een raak is een recht stuk land langs een water, hier langs de Krekelpolderloop.

RUL – 1636 – GP261, F57

Lant: t 'Rul

Rul: beekje op zandgrond, snelstromend. Zie onder Rul, Hage-dorp.

RUST – 1638 – R723, F181V

Stuck saeylants en weylants, anderhalf bunder in Vaerent: de Rust, zuytwaerts de Leursche Baen.

RUST – 1651 – R725, 56

Acker: de Rust, anderhalf bunder, suyt de Leurse Baen.

RUST – 1667 – R727, 66V

Stuck lants: de Rust, een gemet, suyt de Leurse Baen.

RUST – 1668 – GP263, 164

Reust.

RUST – 1668 – GP263, 18

Rust.

RUST – 1668 – GP263, 114

De Rust.

RUST – 1669 – R727, 220

Een perceel saeylants: de Rust, vijftig roeden, suyt de Baen.

RUST – 1696 – R732, 134

Kinderen Anthony Pr. Anthonissen X Jenneken Adr. van Eeckeren e. a. onderpand een stede met huysinge: de Rust, 160 roeden, suytwaerts s'heeren Baen.

RUST – 1699 – P126, F286

De Rust.

RUST – 1709 – R735, F87

Een perseel soo saey als weylants: de Rust, anderhalf buynder, in Varent, aende leurse Baen.

RUST – 1720 – RH96, 109

Robbert Adriaensen en andere verkopen Cornelia Pr. Antonissen, weduwe Corn. Wouters van den Goorbergh en andere, 1/5 part in een huysinge, schure, backhuys, hof, boomgaert, lant en erve, 160 roeden, vanouts: het Rustien, zuytwaerts s'heeren Baene.

RUST – 1723 – RH97, 114V

Frans Peter Anthonissen e. a. verkopen Cornelia Peter Anthonissen $\frac{3}{4}$ part van een huysinge, schuere, agterhuijs, backhuys, hoff, boomgaert, dries, lant en erve, 160 roeden in Varent: de Rust, suytwaerts. s'heeren Baen.

RUST – 1742 – GP272, 173

Weijde in de Rust.

RUST – 1809 – II-15-418F11V

Een perceel saay en weiland: de Rust, by 't Liesbosch aan de leursche Baen.

RUSTEN – 1635 – R723, 144

Engela Pr. Mathys X Steven Prs. van Boecxtel verkoopt Corn. Pr. Adr. Michiels 1/3 van de hoffstede in Varendoncq: de Rusten, suytwaerts aen s'Heeren straet.

Moeten we interpreteren Rust 'plaats waar russen groeien'? Dan te vergelijken met Espt, Eekt, Berkt etc. Het woord rus komt in het jaar 1174 voor het eerst in het Nederlands voor.⁶²

Het woord rus bevat een lgm. wortel *rezg 'vlechten, binden'.⁶³ Of moet men denken aan een plaats waar de mens rust kon vinden? Is er verband met de Rustende Jager, ook aan de Leursebaan?

RUSTENDE JAGER – 1893 – BREDANAAR 12, NR. 46

Jac. de Grauw verkoopt Een herberg: de Rustende Jager, bij het Liesbosch, F 926, 927.

Bekende herbergnaam op het platteland, bijvoorbeeld ook te Teteringen (de Jager).

SCHAAPSKOOI – 1927 – DE BOER

De Schaapskooi, E 73.

Vergelijk t'Heyblock met vier roeden wtvanx daer voor aen liggende aen sheeren straet, daer eensdeels de schaepskooye op staet, 1634, P124, fol. 78v. Na 1900 kwamen er in Princenhage geen schapen meer voor.

De letter van de kadastrale aanduiding is fout: moet D 73 zijn, het is de schaapskooi van Mastland.

SCHIPPERENWEIKE – 1893 – BREDANAAR 12, NR. 37

Percelen bouw- en weiland: Schipperenweike 0,72 hectare (F 167) en 0,95 hectare (F 268).

Genoemd naar de familie Schipperen.

SCHOENMAKERSAKKER – 1742 – GP272, F99v

4½ gemet: Schoenmakers Acker.

SCHOENMAKERSAKKER – 1774 – RH109, 121v

Een perceel zaayland: Schoenmakers oft Baanakker, 4½ gemet.

SCHOENMAKERSAKKER – 1774 – GT135, 218

Schoenmakersacker, 4½ gemet.

SCHOENMAKERSAKKER – 1793 – RH283, 19

Een perceel zaayland: den Schoenmakers of Baanakker, 4½ gemet (van het Bagynhoff), zuid den akker: het Kruijs, noord de Leursebaan.

Bouwland van de familie Schoenmakers. Gelegen aan de Leursebaan. Mogelijk perceel F 428.

SCHUURAKKER – 1900 – BREDANAAR19, 1

Schaarhout op de Schuurakker, bij Lindenburg.

SCHUURAKKER – 1905 – BREDANAAR24, NR. 10

Schaarhout op den Schuurakker.

SINT JACOBSWEIKENS – 1694 – R732, 45

In Adriaen Claessen Straetien, noortwaerts St Jacobs Weidekens.

Weiland in bezit van het St. Jacobsaltaar of een rente opbrengend voor dit altaar.

SLOTENAKKER – 1662 – R726, 182

Een perceel saeylants: Slootenacker, een bunder ontrent het Liesbosch.

SLOTENAKKER – 1665 – R727, 26

Slootenacker, een bunder.

SLOTENAKKER – 1668 – GP263, 126V

Slotenacker.

SLOTENAKKER – 1742 – GP272, 67V

Drie gemet in Varent: Slootenacker.

SLOTENAKKER – 1742 – GP272, 223

Drie gemet in Varend: Sloten-acker.

SLOTENAKKER – 1744 – RH279, 174V

Een perceel saeyland: den Sloodacker in Varent of Westrik, drie gemet.

Akker bij een slot, slootje 'kasteeltje'. Maar bij welk kasteeltje? Of een akker van de familie Sloots, Sloten (<Lanceloot). Vergelijk Lans Wouter Lans Slooten, 1699, RH100, fol. 117v; Lans Wouter Lanceloot Aertsen, 1730, R738, fol. 2; Tanneken Wouter Slooten, R738, fol. 2.

STRIJP – 1542 – R709, 84

Vijf lopensaet lants: de Streep, inde Varentsche acker.

STRIJP – 1551 – R711, 88V

Vijf lopensaet lants: de Streep, in de Varentsche Acker.

Een strijp, streep is een lang, smal perceel. Meestal in de dorpsakker of een moergebied gelegen.

TAKKENAKKER – 1545 – RH120, 49

Twee gemet lants: Tackenacker.

Bezit van de familie Tack, Tacken. Vergelijk Anthonis Tacx, 1530, R706, fol. 95v; Lambrecht Thonys Lam Tax, 1474, D, fol. 18.

TONENWEIKE – 1666 – R727, 58

Het Haverweyken en Thoon Weyken, een bunder.

Weiland van Anthonis? Nee waarschijnlijk foutief voor tHooiweike.

TOVERBERG – 1689 – R731, 172V

Den Geeracker by de Toverberch, suytwaerts de leursche Baen.

Speelde hier een volksverhaal? Tover komt als toponiem ook onder Ginneken voor.

VARENT - 1383 - EC

Varenhout.

VARENT - 1426 - R706, F197V

In Varent.

VARENT - 1474 - D, F12

In Varent.

VARENT - 1514 - R422

In Vaernout.

VARENT - 1521 - R428, 230

Eenen graft oft heyninge en erve mette boomen ende houtwassen.. in Varent.

VARENT - 1529 - R706, F 1, F44

In Vaernout; in Varent.

VARENT - 1530 - R706, F141V

Huysinghen, schueren.. in Vart, 16 oft 17 bunder.

VARENT - 1597 - R718, F6

Onder Varent.

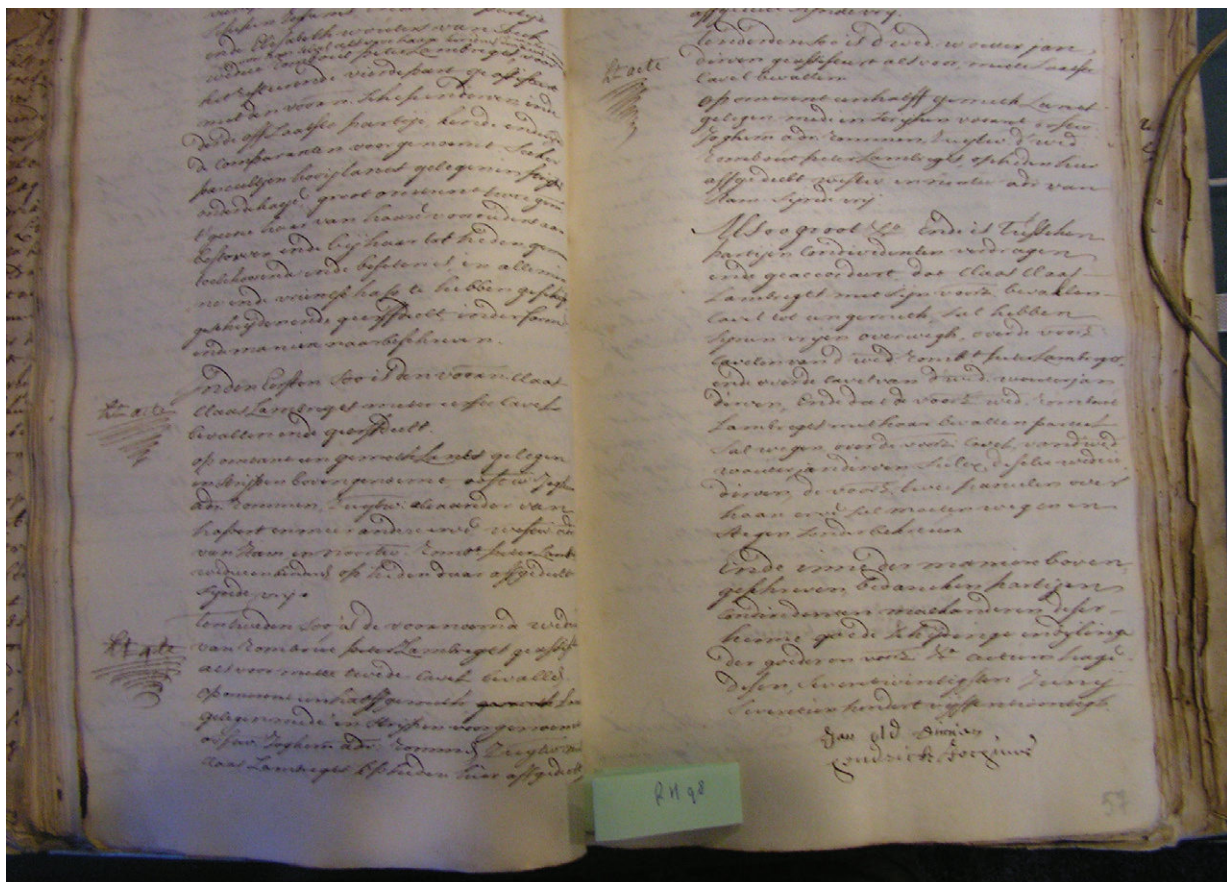
VARENT - 1613 - R720, 16V

In Vaernt.

VARENT - 1634 - P124, F13V

In Varenhoudtsacker.

Gedeelte van het
Haagse schepenprotocol
met onder andere de
vermelding van Varent,
1725, RH98, fol. 53.

VARENT – 1635 – R723, 144

Hofstede in Varendoncq: de Rusten, suytwaerts aen sheeren straete.

VARENT – 1664 – R726, 272

Slootenacker in de Warent.

VARENT – 1677 – R729, F11

In Vaerent.

VARENT – 1699 – P126, F45V, F57V

In Varendt; in Varenhoutsacker.

VARENT – 1734 – RH101, F51

De Heyningen van Lies, onder Varend.

VARENT – 1742 – GP272, F104

In Varend.

VARENT – 1769 – RH142, 214

Op Var Ent.

VARENT – 1880 – GP1914

Het Vaareind.

Oude vermeldingen van Varent zijn: 1325 Jan ute Varnt; 1383 Jan Hughenzoon uut Varenhout; in Varenhout; Godels uut Varenhout; 1398 in Varenhout.⁶⁴ Onder St. Oedenrode ligt ook een gehucht Varenhout. Doordat de laatste lettergreep in Varenhout onbeklemtoond is, verdofte Varenhout tot Varent.

Varen kan hier de aderlaarsvaren *Pteridium aquileum* zijn, een giftige soort, die nog jarenlang groeit op plaatsen waar bos is gerooid. Het vee mijdt de plant, ook al omdat hij veel kiezelzuur bevat en een keiharde, snijdende stengel bezit. Deze varen werd ook wel gebruikt als strooisel. In de plant zit een hormoon, ecdyson, dat vliegenlarven aanzet tot zeer snel vervellen. Dit leidt tot mini-vliegjes en tot sterfte. Mogelijk wisten de boeren zo in de zomer de verschrikkelijke vliegenplaag in hun stallen te beperken. Door regelmatig afmaaien kan de soort verdwijnen. Bij eten van deze plant krijgen koeien darmontstekingen, bloederige buikloop en bloederige urine: de dood kan na twee weken intreden. Paarden zijn gevoeliger dan rundvee en schapen zijn juist weinig gevoelig.⁶⁵

Een hout is een hoogopgaand bos, hier dus met ondergroei van varens. De adelaarsvaren komt voor in gemengd bos op zure zandgrond. Het woord varen komt in 1226/1250 voor het eerst in onze taal voor.⁶⁶ De plant is genoemd naar de veervormige bladeren.⁶⁷

Door volksetymologie veranderde de naam in Vaareind (zo reeds op het minuutplan van het kadaster, 1832).

VARENTAKKER – 1595 – R717, 143V

Stuck lants: den Varentacker, een bunder oft zeven lopensaet, inde Varentsche acker.

Genoemd naar de ligging te Varent. De benadering van een bunder met zeven lopenzaad is nogal grof. Een bunder is zes lopenzaad (grote lopenzaden) of acht lopenzaad (kleine lopen-

zaden). Als men de oude lopenzaad hier hanteerde zou het oppervlak 7 X 62,5 roede zijn ofwel 438 roeden, dat is een niet zo slechte benadering van een bunder van vierhonderd roeden. De oude lopenzaad kwam vooral voor in Gilze, maar mogelijk ook in Princenhage.

VARENTSEAKKER – 1499 – R415, F106V

Inde Varensche Acker.

VARENTSEAKKER – 1514 – R421, F116

In Steenacker aen Westrick.. mette eynde aende Varentsche acker.

VARENTSEAKKER – 1517 – R424, 132

Lants in de Varentsche acker.

VARENTSEAKKER – 1525 – R705, F54V

Lants inde Varentsche acker.

VARENTSEAKKER – 1529 – R706, F18V

Lants in de Varentsche Acker.

VARENTSEAKKER – 1542 – R709, 84

De streep in de Varentsche acker.

VARENTSEAKKER – 1551 – R711, 74V

Stuck lants, een veertelsaet inde Varentsche acker.

VARENTSEAKKER – 1552 – R711, 182

De Caelvoort in de Varentsche acker.

VARENTSEAKKER – 1559 – R713, 67

Caelvoirt in de Varentsche acker.

VARENTSEAKKER – 1565 – R714, F62

Twee stucken lants inde Varentsche Acker.

VARENTSEAKKER – 1614 – R720, 33V

Lants inde Varentsche acker, twee lopensaet.

VARENTSEAKKER – 1634 – P124, F99V

Inde Vaenthouts acker; in Varents acker.

VARENTSEAKKER – 1699 – P127, F452V

Erffs in Vaerenhoutsacker: den Westenacker.

VARENTSEAKKER – 1699 – P126, F146

Varenhouwtsacker.

VARENTSEAKKER – 1699 – P126, F57V

Landts in Varenhoutsacker inde Groote Heyninge.

Dorpsakker van Varent. De dorpsakker was aan de buitenkant omgeven met een stevige wal, om loslopend vee te weren (en wild buiten te houden). Om de wal nog beter als veekering uit te rusten werd er bovenop hout geplant, mogelijk ook doornstruiken. Aan de voet van de wal lag een sloot (waaruit het zand en de zoden voor de wal voor een deel waren verzameld). Binnen de akker waren geen wallen om de percelen nodig en die ontbraken dan ook grotendeels. Grenzen tussen de percelen werden afgepaald met scheikeien of met een

boom in de akkerwal, soms alleen met een verdiepte voor. De dorpsakkers hadden in de regel een oppervlak van enkele tientallen hectaren. De Varentseakker sloot waaarschijnlijk aan bij de Westrikseakker.

VARENTSEHEIDE – 1634 – P124, F7V

Biesven, aende Varentsche heyde.

VARKENSBOS – 1835 – N1271, 7

Een perceel schaarbosch: het Varkensbosch, een bunder, 65 roeden, (E 601).

Bos waarin wilde varkens huisden.

VENNENLAND – 1754 – RH280, 197V

Een perceel saeyland, vier gemet: Vennenland.

Bouwland bij een ven? Eerder bezit van een familie Van de Ven.

VERBRAND STEEKE – 1642 – R724, 54V

Stuck saeylants: het Verbrandt Stedeken, twee gemet.

VERBRAND STEEKE – 1671 – R728, F32

Een perceel weijden: het Verbrandt Stedeken, twee gemet.

Hier stond ooit een boerderij die door brand verwoest werd.

VERLOREN KOST – 1528 – R705, F226V

Een half bunder lant: de Verloren Cost.

VERLOREN KOST – 1634 – P124, F34

Een halff bunder weyden: den Verlooren Cost, in Varent.

VERLOREN KOST – 1662 – R726, 203

Twee percelen weyden: den Verloren Cost, anderhalf bunder, by d'Liesbosch.

VERLOREN KOST – 1699 – P126, F145

Een half bunder weyden: den Verloren Cost.

VERLOREN KOST – 1699 – P127, F451V

Een half bunder heijde en weijde: den Verloren Cost.

Onvruchtbaar perceel waarop alle moeite tevergeefs was, onrendabel stuk grond.

VERVAKENBOS, HEIN – 1732 – RH100, 148

een gemet schaarbos: Heyn Vervakenbosken.

Bos van Hendrik Vervaken.

VIER GEMETEN – 1893 – BREDANAAR 12, NR. 37

Een perceel bouwland: de Vier Gemeten 1,6 hectare, F 115.

VIER GEMETEN – 1905 – BREDANAAR 24, NR. 10

Schaarhout op de Vier Gemeten.

Een gemet is 1/3 bunder, ofwel 0,43 hectare. Vier gemet is dan 1,72 hectare. Het oppervlak van het perceel wijkt hier niet veel van af.

VINKENBURG – 1608 – R719, F78V, 79

Jouffr. Lucie van Lier, wijlen Joncker Jans van Lier, onderpand: hoeve, stede.. vijftien bunder.

VINKENBURG – 1668 – GP263, F105V

Joncker Joan van Bueren lant aende hoeve in Varent, 19½ gemet + de Loopacker.

VINKENBURG – 1668 – GP263, F137, 137V

Mr. Michiel Smits, heere van Klichtenberch, hoofbouwmr. van Syn Furst. Doorlucht. van Brandenburg, landt aende hoeve van Vinckenborch in Varent, tevooren Joncker Johan van Bueren, 23 gemet + weijde zeven gemet + boonhoff + dOude hoffstede.

VINKENBURG – 1674 – R728, F125V

Mevr. Hadinck van Bueren van Ryesvoort X Johan van Aert tot Geresteyn, verkoopt d'Heer Smits, hoofbouwmr. van S. Doorl. van Brandenburg X Adriana van Huysen, een hoeve landts mette huysinge, dertien bunder (zes bunder is Leen), suytwaerts de Lange straet.

VINKENBURG – 1722 – RH97, 82

Migiel Smits, coopman tot Rotterdam, e. a. verkopen Henrick Cuijpers, marcktschipper van Breda op Rotterdam: eene hoeve, lant en erve met de heerehuysinge, coetshuijs, backhuijs, bouwmanshuijs, schuere, stallinge, hoff, boomgaart, gaerdriesen, zaay en weylanden, mits-gaders hooijlanden en torffvelden met de houtwassen en plantagie in Varent, vanouts: Vinckenbergh, en nu: de Drij Schouwen (deel is leen).

VINKENBURG – 1742 – GP272, 196V

Een hoeve...: Vinckenborg.

VINKENBURG – 1900 – BREDANAAR 19, 1

Voorste akker aan Vinkenburg.

VINKENBURG – 1905 – BREDANAAR 24, NR. 10

De Voorste Akker aan Vinkenburg; Kleinen Akker aan Vinkenburg.

Burg is een mode-element voor namen van boerderijen/buitenplaatsen in de zeventiende-achttiende eeuw. Bezit van de familie Vink? Vergelijk Wouter Vinc, schepen in Hertele, 1357, Cart. begijnhof, p. 31. In 1415 worden vermeld: Geride Vinck, Willeken Vinken, Vincke Snoecs, G, fol. 20, fol. 35, fol. 56. De oudst bekende bezitter van Vinkenburg was Jan van Lier. Of een burg waar de bezitter zijn ontspanning zocht in de vinkenvangst?

VINKENPUT – 1677 – R729, F11

Stuck saeylants.. oostwaerts metten Vinckenput aen sHeeren straet.

Vinke 'slechte, lichte turf'.⁶⁸ Put waar slechte turf gedolven werd.

VITSELSTEK – 1819 – P31, RR

Perk: het Driehoekje by de Fitselstek.

Vitselstek is de techniek waarin de weegten van boerderijen gemaakt werden. Tussen staanders werden takken van wilg, hazelaar, vuilboom of andere buigzame soorten bomen gevlochten. Dan werd er leem tegenaan gesmeten (vermengd met kortgehakt stro). Doordat tussen de takken lucht stil bleef staan kan het geheel nog een beetje als isolatie gewerkt hebben. Een dergelijke wand (weegt genoemd) vergde veel onderhoud: de staanders in de grond waren binnen enkele jaren verrot, het vee duwde tegen de weegt, door regen verdween de leem etc. De takken voor de vitselstek kon een pachter altijd halen op de grond van de pachtboerderij. Hier een perceel met een heining van vitselstek (zonder leem), een gebruikelijke manier van afheinen in de Late Middeleeuwen.

VONDAKKER – 1936 – DE BOER 33, NR. 12

Een perceel bouw en weiland: de vondakker (er staat Oondakker!) 0,7 hectare. Kad. nr. F 381. Kavel rogge op de Vondakker, idem nr. 28.

Gelegen bij een vonder, een bruggetje? De Bagvenseloop, waarover die vonder gelegen kan hebben is niet ver van dit perceel vandaan. Of is Vond ontstaan uit Varent (zie Overa waar deze overgang plaatsvond)?

VOREN, LANGE – 1934 – DE BOER 31, NR. 24

Een perceel bouwland; de Lange voren, 1,38 hectare, F 389.

Voor, ploegvoor. Hier dus een lange akker.

VOSENSTRAATJE – 1714 – RH277, 3

Nevens t Vossenstraetie opt Moleneijnt.

Straatje genoemd naar de familie Vos.

WATERLAAT, OUDE – 1634 – P124, F24

Beempden oft weyden metten suyteynde opden ouden Waterlaet.

Een waterlaat is een waterloop.

WEIDE, HOGE – 1628 – R526, 88v

de Hoochweyde.

WEIDE, HOGE – 1629 – R722, 191

Den Geeracker aenden Neerloop, noortwaerts aen erve: de Hooge Weyde, anderhalf bunder.

WEIDE, LAGE – 1628 – R526, 88

De Leechweyde.

WEIDE, LAGE – 1628 – R722, 172

Stuck weijde: de Leege weijde, aenden Neerloop, 3/4 bunder, twee roeden.

WEIDE, LAGE – 1684 – R730, 78v

Een perceel weijde: de Leege Weijde, twee gemet.

WEIDE, LANGE – 1668 – GP263, 146v

de Langh Weijde.

WEIKE, HOOG – 1893 – BREDANAAR 12, NR. 37

Een perceel weiland: het Hoog Weike 1,0 hectare, F 614, 240.

Weiland was soms gelegen in de dorpsakker, soms langs de beek. Weiland werd oorspronkelijk niet gehooïd, evenmin als beemden beweïd werden. Driessen werden slechts een paar jaar beweïd en dan weer omgezet in bouwland; weiden bleven veel langer liggen.

De vegetatie van de weilanden bestond uit een groot aantal kruiden en grassen. De bodem van de weilanden was op een bepaalde plek natter, mineraalrijker dan een op ander stuk van het weiland. Hierdoor was er een grote variatie in begroeiing. De beste grassen voor een weiland waren Engels en Frans raaigras, beemdlangbloem, timotheegras, beemdgras, vossenstaart en kamgras: in de negentiende eeuw was het grasbestand erg gevarieerd en bestond het slechts voor een klein deel uit bovengenoemde soorten. In de twintigste eeuw ging het Engels raaigras sterk domineren. Dit gras combineert een hoge opbrengst met een goede smaak en resistentie tegen veel ziekten. In het wild kwam het van oudsher voor langs karsporen.

WENDELBROEK – 1533 – R707, F 24

Stuck weyden: dWeyndelbroeck, inde Varentsche Acker, een bunder.

WENDELBROEK – 1535 – R707, F 144v

Een bunder weyden: dWeyndelbroic, inde Varentsche Acker.

WENDELBROEK – 1562 – R713, 196v

Stuck weyden: dWeyndelbroeck, een bunder.

WENDELBROEK – 1594 – R717, 113v

Stuck weyden: dWeyndelbroeck, een bunder.

WENDELBROEK, HOOG – 1505 – R416, F 201v

Int Hoochweyndelbroeck.

WENDELBROEK, LAAG – 1505 – R416, F 201v

Anderhalff lopensaet weyden int Leechweyndelbroeck.

Wendel kan wijzen op ligging in een bocht (van een beek). Vergelijk het Wendelbroek te Webbekom (1253: Wendelbruch) en Weyndelsteert te Berse.⁶⁹ Wendel is ook de naam voor

de woerd, in de negentiende eeuw in de Baronie overgeleverd als 'winter'.⁷⁰ Vergelijk ook het eerste lid van Wielnesse bij Waspik, 1200 Wendelnesse, dat verklaard wordt met wendel 'wending' + nesse 'landtong'.⁷¹

Wendel komt onder andere voor te Achtmaal. Dat zou gevormd kunnen zijn (door dissimilatie) uit Werdel, weerdeel, de wederhelft van een perceel dat in zijn geheel aan twee eigenaren toebehoort.

Wendelbroek: broek 'moeras' waar woerden leven? Of broek in een bocht van een waterloop (i. c. de Bagvenseloop). Waarschijnlijk het laatste.

WERLHOORN – 1633 – II-1, 761

De Werlhoren.

Vergelijk voor het tweede lid de Deinhoorn. Hoorn kan betekenen '1. hoorn van dieren. 2. spits, punt; hoek, uiteinde; hoek, plaats waar twee lijnen samenkomen; kant, zijde, vlak'.⁷² Werl komt als plaatsnaam onder andere in de buurt van Arnsberg en Braunschweig voor; de betekenis is onduidelijk.⁷³ Het zou een lo-naam kunnen zijn met wer, war (met onder andere de betekenis 'verdediging, gracht'). Maar dat is moeilijk te rijmen met hoorn. Men zal voor Werl eerder aan een dier moeten denken. Hoorn kan duiden op een mannelijk dier (Vergelijk duifhoorn > doffer).

WESTAKKER – 1634 – P124, F99V

Erffs inde Vaenthouts acker: den Westenacker, neven den Kerckwech.

WESTAKKER – 1634 – P124, F60V

Inde Westacker.

WESTAKKER – 1699 – P126, F278

Vier lopensaet landts inde Westacker.

WESTAKKER – 1699 – P127, F452V

Erffs in Vaerenhoutsacker: den Westenacker, neven den kerckwegh.

Westelijk in de dorpsakker gelegen perceel.

WEVERSHAIKE – 1662 – R726, 202

Erve in Varent, oostwaerts aen d'Wewersheyken.

WEVERSHAIKE – 1699 – P126, F141

Aent Wewersheyken.

WEVERSHAIKE – 1737 – RH101, 151V

Huysinge op het Wewersheyken onder Varent.

WEVERSHAIKE – 1762 – RH107, 223

Op t Weewersheyken.

WEVERSHAIKE – 1779 – RH110, 168V

Zaayland op t Wewersheyke.

WEVERSCHEIKE – 1785 – RH282, 131

Huysje op t Weversheyke in Varend.

Op Varent woonden vanouds veel wevers. Waarom dit zo was is niet duidelijk. Wevers is ook een familienaam. Vergelijk Jacob die Wever, 1388; Jan Janssen Wever, 1673, Jan sWevers, 1422, Nout Nout s Weverszoen, 1450.⁷⁴ Verder in Princenhage: Cornelis Cornelis Adriaensen Wever, 1634, P124, fol.11v. In 1613 wordt vermeld: Cornelis Adriaensen des Wevers erve, R720, fol.26v; in 1670 Jan den Wever op Heuvel, R727, fol.329v en in 1671: Mattijs Cornelis de Wever en Jacob Cornelis de Wever, in Varent, 1672, R728, fol.15v. In het jaar 1617 blijkt Jan Aelbrechts de Wael, wullewever, debet te zijn Cornelien van Luchtenborch, weduwe Jan Mathys Dirven zestig gulden. Onderpand: een wulle werckgetouw met een scheirraem, vijf wielen en syn andere toebeh. soo hy comparant op tselve is werckende en staende int huys van Thiel de Wullewever, R516, fol.39.

Weversheike kan in de loop der eeuwen uitgroeid zijn tot een kleine nederzetting.

WOUWERWEIDE – 1666 – R727, 58

Den Loopacker en Wouwerweyde, vier gemet.

WOUWERWEIDE – 1669 – R727, 275V

Den Loopackerken en Wouwerweyde, vier gemet.

Wouwer < Lat. vivarium, plaats waar levende dieren gehouden werden.⁷⁵ Wouwer 'visvijver', vooral voor de teelt van karpers. Wouwer is reeds in de Romeinse tijd ontleend aan het Latijn; wijer, een wat latere ontlening, komt meer voor in oostelijke contreien en is mogelijk ingevoerd door invloed van de in het Duitse taalgebied gelegen kloosters als Echternach en Lorsch.⁷⁶

ZAADWEIDE – 1666 – R727, 58

De Saetweyde en Surweyde, vier gemet.

ZAADWEIDE – 1669 – R727, 275V

De Saetweijde en de Suerweijde, vier gemet.

Weiland waar zaad van hooi gewonnen werd?? Eerder gevormd uit Saertweyde.

ZAART – 1521 – R428, 206

Die Zaert, twee bunder.

ZAART – 1552 – R711, 182

Stuck weyden: de Zaert, anderhalf bunder.

ZAART – 1554 – R712, 8

Stuck weyden: de Saerdt, anderhalf bunder.

ZAART – 1559 – R713, 67

Stuck weyden: de Zaert, anderhalf bunder, in Varent.

ZAART – 1570 – R715, F8V

Stuck weyden: de Zaert, anderhalf bunder, in Varent.

Zaar zou staan voor zegge.⁷⁷ Maar ook het woord zegge kwam in de Baronie voor, bijvoorbeeld onder Terheyden, waar een gebied de Zegge bekend is. Zou men met zaar andere zegge-soorten aangeduid hebben dan met zegge (de familie van de zegge's, de cypergrassen, bevat honderden soorten)? Zaart is dan een plaats waar bepaalde zeggen groeien. In Wallonië duidt Saart op een ontginning, maar dat lijkt hier onwaarschijnlijk. Vergelijk de Zaart onder Boeimeer.

ZANDDREEF – 1819 – P31, XX

De Zanddreef beplant met 1396 beukeboomen in 1802.

Dreef: weg met bomen erlangs, zoals hier ook blijkt.

ZUURWEIDE – 1666 – R727, 58

De Saetweyde en Surweyde, vier gemet.

ZUURWEIDE – 1669 – R727, 275V

De Saetweyde en de Suerweyde, vier gemet.

Weiland met zure grassen, zeggen, biezen, russen en dergelijke begroeid.

ZWART VEN – 1699 – P126, F145V

Twee gemet weijden: het Swert Ven.

ZWART VEN – 1699 – P127, F482V

Twee bunder landts en weyde aen't Swart ven.

ZWART VEN – 1634 – P124, F34

Twee gemet weyden: tSwertven.

Zwart Ven is een veel voorkomend toponiem in de Baronie. Zwart kan slaan op de kleur van het water, dat in vennen inderdaad vaak zeer donker is (door rottende bladeren). Ook kan de naam betrekking hebben op de kleur van de er gewonnen turf.

Ven heeft eigenlijk diverse betekenissen: 1. Een klein meertje, ook wel droge bodem, in de heide van Noord-Brabant, Gelderland en Limburg. 2. (Elders) door uitvening ontstane plas, ook: streek waarin zulke plassen liggen. 3. Niet algemeen: veenland 4. In de kuststreek: gras- of weiland. Schoof-Van Pelt geeft de volgende definitie: 'Heidemerem (vennen) zijn helemaal of voor een groot deel geïsoleerde, stilstaande meren, meestal op een van oorsprong oligotroof materiaal (meestal Holocene stuifzand of pleistoceen dekzand en fluvioglaciaal zand).'

Vennen kunnen op diverse manier ontstaan:

-uitwaaiingsvennen: deze liggen in zuidwest-noordoostelijke richting omdat dit de overheersende windrichting was in het droge koude landschap van het Weichselien (70.000-10.000

jaar geleden), toen ze gevormd werden. Aan de noordoostzijde van dit soort vennen ligt meestal een hoge zandheuvel. De in de ijstijd uitgewaaid laagte kwam door de stijgende waterstand in het Holoceen onder water te staan.

- vennen die ontstaan zijn in depressies van het dekzandlandschap: deze kuilen zijn een gevolg van de sterk wisselende dikte waarin het dekzand werd afgezet.

- vennen die het resultaat zijn van sneeuwsmeltdalwaterdalen. Het zijn dus delen van smeltwater-beken die niet zijn dichtgewaaid. Deze vennen hebben vaak ook een langgerekte vorm.

- stroomdalvennen: deze zijn ontstaan in vroegere rivierbeddingen.

- vennen die als restanten van een pingo beschouwd worden. Hierbij zat een grote massa ijs in de ondergrond (ijslens), die na smelting een gat met een ringwal achterliet. Deze vennen komen in Brabant niet veel voor: ze zijn rond.⁷⁸

Tot welk type elk ven behoort moet stuk voor stuk uitgezocht worden. In elk geval is wel duidelijk dat veel vennen liggen op een ondoorlatende laag, hetzij leem, hetzij ijzeroer. Als deze beschadigd wordt loopt het ven leeg omdat het grondwaterpeil hier boven dat in de omgeving ligt.

NOTEN

- 1 Van der Sijs, p. 881.
- 2 Buijthuis, p. 81/82.
- 3 Blankaart, p. 332, 333, 334.
- 4 Verdam, p. 98.
- 5 Moerman, p. 38.
- 6 Poel, J.M.G. van der: De landbouw in het verste verleden, Berichten van de Rijksdienst voor het oudheidkundig bodemonderzoek, 10/11 (1960/61), p. 125 e. v.
- 7 Houtte, J.A.van: Het verleden van Europa. Twintig eeuwen sociaal-economische geschiedenis, Tiel (1992), p. 77.
- 8 Buisman, J.: Duizend jaar weer, wind en water in de Lage Landen (onder redactie van A.F.V. van Engelen) deel I, tot 1300, Franeker (1995), p. 303.
- 9 Van der Sijs, p. 895.
- 10 Verdam, p. 131.
- 11 Hage nr. 27/28 (1979/80), p. 22.
- 12 Hupperetz, Wim: Het geheugen van een straat, Achthonderd jaar wonen in de Visserstraat te Breda, Utrecht (2004), p. 149, 150.
- 13 Van der Sijs, p. 917.
- 14 Tack, Guido e.a.: Bossen van Vlaanderen, Leuven (1993), p. 158.
- 15 Broekhuizen, S.: Atlas van de Nederlandse zoogdieren, Amsterdam (1992), p. 200-204.
- 16 Hupperetz, p. 149, 150.
- 17 Juten, G. C. A.: De parochiën in het bisdom Breda, Bergen-op-Zoom (1935), p. 10.
- 18 Van der Sijs, p. 925.
- 19 Blankaart, pp. 439, 440.
- 20 Van der Sijs, p. 929.
- 21 Goossenaerts, p. 175.
- 22 Hoeufft, p. 128.
- 23 Blankaart, pp. 489, 490.
- 24 Gysseling, M.: Overzicht van de toponymie van Waasland, Meded. 32 (1956), p. 97.
- 25 Moerman, p. 78.
- 26 Verdam, p. 234.
- 27 Goossenaerts, p. 279.
- 28 Verhoeff, J. M.: De oude Nederlandse maten en gewichten, Amsterdam (1983), p. 13.
- 29 Heukels, p. 166, 167.
- 30 Verdam, p. 243.
- 31 WNT, deel 6, kolom 443.
- 32 Pape, J.C.: Plaggensoils in the Netherlands, Geoderma 4, nr. 3 (1970) p. 299 e. v. ; Domhof, J.: Strooisel-winning voor potstallen in verband met profielopbouw van heide en oude bouwlanden, Boor en Spade, VI (1953), p. 192.
- 33 Burny, o.c. , p. 38.
- 34 Statistiek der provincie Noord-Brabant volgens de uitkomst van het kadaster bij desselfs invoering, Maastricht (1842).
- 35 Goossenaerts, p. 289.
- 36 Zie verder: Buiks (1997), p. 100.
- 37 Verdam, p. 253.
- 38 Mennen, V.: Specifieke bestanddelen van het Lommelse onomasticon, Naamkunde 22 (1990), p. 118.
- 39 Magnusson, Magnus: De Vikingen, volk van veroveraars, z.j., z.pl., p. 108.
- 40 Buiks (1997), p. 100.
- 41 Dekker, Corn.: De Zeeuwse vronen, in: Datum et actum, opstellen aangeboden aan Jaap Kruisheer t. g. v. zijn 65e verjaardag, Amsterdam (1988), p. 123.
- 42 Cerutti, I, p. 232.
- 43 Vries, De, p. 261.
- 44 Verdam, p. 269.
- 45 Maes (2006), p. 292, 293.
- 46 Verdam, p. 288.
- 47 Poel. Van der (1953), p. 86.
- 48 Buisman, J.: Duizend jaar weer, wind en water in de Lage Landen (onder redactie van A.F.V. van Engelen), deel I tot 1300, Franeker (1995), p. 223.
- 49 Bastiaensen, Jean: Landbouwstatistiek uit de 14e eeuw, De Spycker (1990), p. 36.
- 50 Goossenaerts, p. 378.
- 51 Goossenaerts, p. 378.
- 52 Heukels, p. 256, 257.
- 53 Verdam, p. 297.
- 54 Gysseling, M.: Enkele Belgische leenwoorden in de toponymie, Naamkunde 7 (1975), p. 5 e. v.
- 55 Helsen en Helsen, p. 36.
- 56 Juten, G.C.A.: De parochiën in het bisdom Breda, dekenaat Breda, Bergen-op-Zoom (1935), p. 11.
- 57 Eijck, Jan van: Je kon de pest, de tering of de kolere krijgen, De Runstoof, 22, nr. 2 (1999), p. 9.
- 58 Buiks, Chr.: Veldnamen in gemeente Gilze en Rijen, (2002), p. 117.
- 59 Uytven, R. van: Vroege inbreuken op de braak in Brabant en de intensieve landbouw in de Zuidelijke Nederlanden tijdens de dertiende eeuw, Tijdschrift van de Belgische vereniging voor aardrijkskundige studies, 53 (1984), p. 63-72.
- 60 Van der Sijs, p. 1054.
- 61 De Vries, p. 556.
- 62 Van der Sijs, p. 1065.
- 63 De Vries, p. 598.
- 64 Buiks en Leenders, deel IV, p. 538.
- 65 De Cleene, M.: Giftige plantengids, Baarn (1983), p. 25.
- 66 Van der Sijs, p. 1107.
- 67 De Vries, p. 764.
- 68 Verdam, p. 715.
- 69 Claes, Fr.: Toponymie van Webbecom, Eigen Schoon en De Brabander, 71 (1989), p. 195; J. Ernalsteen: Tienden te Berse, Taxandria Turnhout, Nieuwe Reeks 42, 43 (1977).
- 70 Goossenaerts, p. 868; Hoeufft, p. 688.
- 71 Gysseling (1960), p. 1073.
- 72 Verdam, p. 258.
- 73 Gysseling, II, p. 1062.
- 74 Buiks (1994), p. 123.
- 75 De Vries, p. 785.
- 76 Weijnen, A.A.: Oude Woordlagen in de zuidelijk-centrale dialecten, Amsterdam (1999), p. 67.
- 77 De Bont, p. 43. Niet bekend bij Heukels, H.: Woordenboek der Nederlandsche volksnamen van planten, of bij J. Samyn: Deken De Bo's kruidwoordenboek, of bij Uittien, H.: De volksnamen van onze planten, Zutphen (1946).
- 78 Bruijn, J.H. de: Vennen in Noord-Brabant, Eindhoven (1981), p. 7 en p. 17-24.

COLOFON

Titel: Veldnamen in de voormalige gemeente Princenhage

Erfgoedrapport Breda 60

Auteur: Chr. Buiks

Kaarten: H. de Kievith

Objectfoto's: A. Schut

Eindredactie: G. Otten, H. de Kievith

Ontwerp en lay-out: Studio Maaiké Klijn

De auteur heeft zijn best gedaan de rechthebbenden op de illustraties te achterhalen. Degenen die menen rechten te hebben kunnen zich met hem in verbinding stellen.

ISSN: 2210-9552

© Gemeente Breda, 2018

 Gemeente Breda

Ruimtelijk Economisch Domein
Team Erfgoed
Postbus 90156
4800 RH Breda